

Innehåll

1. Bilder av integriteten

Den kanske vanligaste bilden av den personliga integriteten är en bubbla kring jaget, en ogenomtränglig sfär som vi själva kontrollerar. Den som inte befinner sig värdig får inte inträda i vårt förtroende, i vår inre cirkel. Detta är den första av de olika kränkningstyper som professorn i juridik Stig Strömholm identifierat i en artikel som nu nästan slaviskt citeras varje gång integriteten kommer på tal.

De tre kategorierna är:¹

1. Intrång i en persons privata sfär, oavsett om det sker i fysisk eller annan mening,
2. insamlande av uppgifter om en persons privata förhållanden,
3. offentliggörande eller annan användning av uppgifter om en persons privata förhållanden .

Egentligen bygger de alla på sfärtänkandet: de privata förhållandena påminner också om något som sker bakom en ridå, i det avskilda. Sfären är också den bild av integriteten som kommit att dominera mycket av den politiska debatten.

Men det är, ur många perspektiv, en märklig bild. Inte minst för att den inte förklarar hur vi hamnade i bubblan. Vad är det "jag" som finns i sfären? Varifrån kommer det? Det är förstås möjligt att hävda att vi föds med vår identitet, och därmed också med vår integritet, och att det jag som finns där i cirkelns mitt är vår själ som den gavs oss av Gud eller som naturen ordnade den - men det är en åsikt som ignorerar de senaste hundra årens forskning kring jaget och om identiteten.²

1. Se Strömholm, Stig SvJT 1971 s. 695

2. Särskilt kognitionsforskningen har ägnat mycket ansträngningar åt att förstå jaget och dess funktioner. Problemet kan formuleras på ett annat sätt: integritetsdiskussionen utgår från att jaget är statiskt, kognitionsforskningen menar

Jaget uppstår i relation till andra. Vi formas av andras åsikter, blickar och uppfattningar om vilka vi är. Det leder till en intressant observation. Om det alls skall finnas någon identitet att skydda måste vi först samla ihop den i umgänget med andra. Integriteten blir sekundär, och identiteten primär och skapad i samarbete med andra.

Ur ett perspektiv handlar det om ordning. Vad kommer först? Integritet eller identitet? Svaret tycks vara att identiteten måste komma först och därefter kan vi göra anspråk på den egna sfären. Jaget, som sfärens kärna, kan bara uppkomma om sfären tänks bort. Identiteten blir litet som en planet som först måste formas och kallna innan den kan upprätthålla en atmosfär. När planeterna formas är de nakna i universum, exponerade för alla. Först när de kallnat, formats och stelnat litet kan de utveckla en atmosfär, och kanske dölja planetens ytan bakom moln. Men är det verkligen en bra bild? Stelnar vi såpass att det är klokt att tala om en period där vi formas och kan vara nakna för världen, för att sedan tala om en period där vi kan göra anspråk på integritet?

*

Spelar det någon roll hur moget skyddsobjektet i sfären är? Ur ett perspektiv är det trivialt att konstatera att integriteten förändras med vår ålder: barn och mycket gamla som inte kan ta hand om sig själva garanteras inte samma privata sfär som medelålders män eller kvinnor som också kan köpa sig integritet och värna sina egna intressen.

Barn övervakas på de mest märkliga sätt utan att vi tycker att det är särskilt anmärkningsvärt. Häromdagen köpte jag en mobil till min dotter och försäljaren förklarade att jag kunde logga in på försäljarens hemsida och närsomhelst få reda på var hon var på en karta på grund av en positioneringstjänst de inkluderade gratis i barnabonnemang. Försäljaren log brett och lade till "men berätta inte det för henne!". Jag tyckte i och för sig att det var litet obehagligt - mest på grund av att ett enkelt

att jaget i stället är dynamiskt.

lösenord skilde vem som helst från min dotters position - men jag skulle nog ha reagerat annorlunda om jag köpt en telefon till min hustru och fått samma erbjudande. Avslutat med ett leende "men berätta det inte för henne!" - vår partners anspråk på legitimitet är - trivialt - större än våra barns.³

Bleknar integriteten med tiden? Tunnas sfären ut? I rättsordningen finns en del intressanta tecken på det. Den svenska personuppgiftslagen gäller exempel bara levande personer. Den som dött lämnar efter sig en tom sfär i lagstiftarens ögon, där finns inget skyddsvärt kvar. Och visst - det är lätt att tänka sig ett argument som utgår från att äldre som långsamt tappar kognitiva förmågor också tappar sin identitet. Samtidigt tycks det ju inte vara kopplat endast till biologisk ålder.

Det finns ju gamla människor vars identitet lyser stark, och vars anspråk på integritet nästan borde vara större än yngre personers — de har ju varit med om så mycket, mängden uppgifter och komplexiteten i identiteten borde väl kunna ge en ökad rätt till integritet, till skydd för deras jag?

*

Vi diskuterar alltför sällan skyddsobjektet i integritetsdiskussionen. Det är inte en identitets komplexitet eller ett jags känslighet som läggs till grund för integritetsbestämningen. Ett skydd, ofta baserat på bilden av en privat sfär, har antagits passa alla. De skillnader vi gör har att göra med vad en människa gör, snarare än hur hon är. Ändå är det lätt att tänka sig att en ömhudad, blyg person skulle ha ett större behov av integritet än en mer extrovert person. Kanske tycker vi att vi tar hänsyn till det i och med att bedömningen ser på sysslor och position i samhället. En känd person har en något mindre möjlighet att göra anspråk på integritet än en som valt att leva utanför rampljuset. Kanske tycker vi

3. Detta speglas också delvis i det faktum att vi ansvarar för vad våra barn gör. Det finns ett subtilt samband mellan det som kallas principalansvar - ansvaret för en annan - och den rätt till integritet vi upplever att någon har. Det påverkar inte bara relationen mellan barn och förälder, utan också relationen mellan arbetstagare och arbetsgivare. I anställningsförhållandet accepterar vi andra typer av övervakning än vi skulle göra i andra kontexter.

att det räcker: eventuella skillnader i jaget kommer till uttryck i vad man tar sig för och därmed täcker vi in olika skyddsbehov. Men stämmer det verkligen? Är det omöjligt att tänka sig en känd person som har ett stort behov av integritet? Eller en okänd person som inte bryr sig alls?

Om vi antar att identiteten fortsätter att utvecklas under vår levnad så betyder det att bilden av sfären är problematisk. Det handlar inte om att vi som suveräna härskare över ett okränkbart jag ska ge audiens till vissa människor och förneka andra samma förmån. Varje gång vi förnekar någon att inträda i vår personliga sfär avböjer vi en utveckling av vår identitet i den riktning som denne person skulle ha kunnat medverka till. Frågan om integriteten blir, som Markus Bylund konstaterar, en förhandling om identiteten. Men även detta synsätt visar sig när vi nystar i det vara problematiskt. Om vi förhandlar om vår identitet - vem är det då som förhandlar? Finns det en kärna av verklig identitet som förhandlar om vilken dräkt den ska ikläda sig, eller vilken frisyr vi ska ha? En förhandling antyder ju att det finns medvetna aktörer, ett jag och den Andre. Eller är identiteten bara ett godtyckligt tidssnitt av en kontinuerlig process som bestäms av en mångfald faktorer som är alltför komplexa för att reducera till enkla begrepp som "jag" och "du"? Finns det faktiskt bara ett "vi"? Där når vi nonsensgränsen för diskussionen - det ligger säkert en del i denna tanke, men det är inte så vi förstår orden.⁴ Att säga att jag och du inte finns, och att allt endast är en kollektiv entitet, ett "vi" och att integriteten av det skälet är en illusion är bara att demonstrera att man inte förstår hur språkspelet ser ut. Litet som att göra anspråk på att vinna ett schackparti efter att springaren flyttats 14 gånger medsols.

*

4. En sorts närmast hinduiskt perspektiv - atman, brahman och relationen mellan individ och kollektiv är ett gammalt tema i religiösa texter. Relationen mellan jaget och alltet blir också snabbt teologiskt.

Låt oss återkomma till denna tanke: vi kan inte förstå frågan om integritet om vi inte först studerar frågan om identitet och verkligen försöker göra klart vad det är vi skyddar, vad det är vi vill värna.

Föreställningen om en sfär med en jagets kärna vi föds med hjälper oss inte i den diskussionen. Vi behöver en mer komplex modell som kan ge plats för alla de transaktioner som skapar och skapar om jaget. Vi behöver *bättre bilder av integriteten*.

Vilka skulle dessa bilder kunna vara? Låt oss se på tre olika förslag - integriteten som **spel**, som **nätverksbegrepp** och som **mask**.

Vår personliga integritet påminner mer om ställningen på ett schackbräde, med positioner som öppnar och låser oss, skapar nya problem, möjligheter, påverkas av motspelarens drag och skicklighet - integriteten som spel.

Det är inte en ny tanke, tvärtom, det finns ju redan åtminstone ett spel som direkt handlar om integritet - sanning eller konsekvens. Det intressanta med det spelet är att det beör integriteten på två plan. Antingen berättar jag något om mig själv, jag avslöjar mig genom att svara på frågan, eller så låter jag en annan person dominera mig genom att utföra den handling som blir konsekvensen av att jag vägrar svara. Jag kan köpa psykisk integritet med fysisk integritet, jag förhandlar med den andre om vilken sorts integritet som för mig är värd mest, en sorts värderingslek som ockspå kan ge mig själv insikt i vad jag egentligen tycker - hjälpa mig att utforska mig själv. Givetvis kan jag också när som helst avbryta spelet, lämna spelet och vägra delta.

Spelmetaforen låter oss också modellera en annan väldigt tydlig aspekt på den personliga integriteten - den personliga integriteten har en *rytm*. Vår identitet formas och uttrycks i vågor. Ibland är vi mottagliga för yttre intryck, ibland är vi mycket säkra i oss själva - integriteten skiftar, förändras och identiteten växlar mellan att vara mer eller mindre öppen. Efter omstörtande händelser kan vi vara helt öppna, formbara på nytt, nästan som barn. I vardagens lunk koagulerar vi, sätter oss och tar

allt fastare form. Precis som ställningarna på ett spelbärde växlar, från öppna till slutna, från vinnande till förlorande.

Kanske kan vi vinna mer på att använda spelmetaforen för att utforska integriteten, och kanske bör vi lämna föreställningen om den privata sfären. Integriteten som schackspel, som sanning eller konsekvens, som poker - som tärningsspel? Förmodligen inte. Integriteten är inte aleatorisk, utan agonistisk.⁵ Integriteten är inte ett slumpspel, utan ett med tydliga konflikter och motståndare. Det är en viktig insikt. Det är svårt att jämföra integriteten med tärningsspel.

Kanske är det därför vi reagerar så starkt när övervakningssamhällets excesser leder just till denna slumpmässighet? När övervakarna samlar in så mycket information att det bara blir en slump om de granskar mig eller någon annan? Vi spelar gärna integritetsspelet, men vi vill inte spela om integriteten.

Det går förstås också att tänka sig att all integritet, under extrema omständigheter, har ett *slutspel*. I fängelser, i flyktingläger, i fattiga slumstäder i den tredje världen - den personliga integriteten förfaller enligt mönster som återkommer och är grundläggande mänskliga.

*

Det andra alternativet är att vi förstår integriteten som kopplad till en nätverksidentitet. Tanken bakom denna bild är att identiteten bäst förstås som baserade på ett nätverk av ständigt skiftande kopplingar som programmeras och ansluts till andra nätverk i snabb följd. Nätverksmetaforen används exempelvis av en del neurofilosofer och diskuteras, livligt, av Manuel Castells i *Communication Power* (2009). Castells tanke är att vi trots allt bäst kan beskrivas som neurala nätverk som kopplas samman med andra nätverk och därför är

5. Agonistiska spel är, litet förenklat, spel med en motståndare, aleatoriska är spel som styrs av slumpen. Distinktionen kommer från Roger Callois arbeten om spel och spelande. Se Roger Callois, *Man, play and games* (Urbana, Ill. :: University of Illinois Press ;, 2001).

nätverksmetaforen den enda som förenar både vår sociala kontext och vår biologiska natur.⁶

Om vi ser identiteten som en sorts nätverk blir integriteten rätten att programmera nätverket och styra dess utbyte med andra nätverk; en sorts rätt att välja att överföra eller inte överföra viss information. Det är en rik - om än litet nördig - bild. Vi kan diskutera behovet av brandväggar och särskilda filter, vi kan diskutera frågan om hur nätverken styrs och vad det innebär att avlyssna dem på olika sätt. Bilden av integriteten som nätverk fångar också just kopplingen mellan oss och andra på ett mycket bättre sätt än bilden av integriteten som sfär.

*

Slutligen, då, kan vi diskutera integriteten som mask. Om vi gör en enkel etymologisk analys av begreppet "personlig integritet" finner vi att de båda orden enkelt kan härledas tillbaka till latinet. Person, persona betyder närmast mask. Integritet är ju helhet eller att något bär, håller. Slutsatsen blir nästan litet formelartad: frågan om den personliga integriteten blir frågan om hur vi kan hålla masken.

Detta är inget nytt perspektiv. Tvärtom, sociologen Erving Goffman har i viss detalj utforskat området.⁷ Men det betyder inte att de saknas forskningsuppgifter här. Faktum är att vi sannolikt skulle kunna lära oss mycket om integriteten och identiteten genom att studera hur olika kulturer använder masker.

Ta exempelvis Commedia dell'Arte och de olika typer som utvecklats inom denna teaterform - visst är det talande hur en social situation snabbt tycks hitta en sorts jämvikt i fördelningen av roller över ett an-

6. Det går givetvis att invända att inga strukturer "återkommer" utan att vi bara använder samma metafor för att beskriva både biologiska fenomen och sociala system, men Castells för inte den diskussionen.

7. Se Erving Goffman och Sven Bergström, *Jaget och maskerna : en studie i vardagslivets dramatik*, Tema nova, 99-0106580-1 (Stockholm: Norstedts akademiska förlag, 2004).

tal olika typer? Och på ett sätt stärker detta den personliga integriteten - genom att låta andra applicera en stereotyp på mig begränsar jag visserligen mitt handlingsutrymme litet, men samtidigt minskar jag också insynen bakom masken.

Ett mer modernt exempel är rädslan för masken när den används för att dölja något asocialt. Varför är hockeymasken så effektiv i skräckfilmernas värld? Hur kommer det sig att så många musikgrupper som vill signalera fara gjort en mask till en del av sin scenografi? Från Alice Cooper och Kiss till Lordi och Slipknot finns masken som en påminnelse om att det som döljer sig i identitetens djup ibland kan vara dödligt farligt - och att integriteten ibland har en baksida.

Masken som bild av integriteten är inte bara etymologiskt nära den svenska begreppsbildningen, utan ger också en rik möjlighet att diskutera alla de olika pseudonymer som finns på Internet.

*

Dessa tre bilder - spelet, nätverket och masken - är inte nya. Men de har fått alldeles för litet utrymme i en diskussion som främst präglats av bilden av sfären. Det är dags att vi utökar våra bilder av den personliga integriteten för att kunna förstå den mer i detalj.

2. Varför integritet?

Det finns flera olika strategier för att försvara den personliga integriteten. Ofta görs det med emotiva teman: vi beskriver integriteten som en omistbar del av det mänskliga. En rättighet. Men antag att vi skulle begränsa oss och försöka hitta andra motiv för integriteten - rent nyttoorienterade. Vilka alternativ står då till buds?

Ett sätt att söka svaret på den frågan är att låna det analyschema som Ferdinand Tönnies utvecklade i sin analys av olika samhällsorganisationer. Tönnies menade att vi som samhälle genomgått en utveckling från byns täta sociala umgänge - som han kallade *Gemeinschaft*, och som vi kan kalla gemenskap - till det mer anonyma sociala existensläge som härskar i staden - *Gesellschaft*, samhället.

Om vi följer vilka olika trender som korrelerar med denna utveckling är det uppenbart att övergången från agrarekonomi till industrisamhälle, från by till stad, korrelerar med en av de största ekonomiska tillväxtperioderna i människans historia. Entreprenörskap, innovation och utveckling tar fart när urbaniseringen tar fart. Samtidigt utvecklas nya förutsättningar för den personliga integriteten. I staden finns det möjligheter till en ny anonymitet, det går att starta om och börja på nytt.

Det blir därför inte alltför långsökt att koppla integriteten till den riskvillighet som kan observeras i ett samhälle. Om detta stämmer innebär det rent praktiskt att vi har en korrelation mellan integritet och riskvillighet, och i förlängningen kanske med förutsättningarna för inte bara tillväxt utan också innovation.

*

Omvänt kan vi konstatera att det är sannolikt att den allmänna riskvilligheten är mindre i ett samhälle som är helt transparent. Om vi vet att alla våra misstag kommer att hållas emot oss i evärdelig tid, ja, då kommer vi att ta mindre risker än om vi tror att vi kan starta om. Det finns

flera aspekter kring denna problematik som är intressanta att fundera över. En är konkursrätten. I och med att vi rör oss från gemenskap till samhälle, från by till stad, uppkommer också institutioner som reflekterar den nya anonymitet och den mer tjänstemannamässiga synen på individen.

PJ Anders Linder uppmärksammade mig i ett samtal på att konkursinstrumentet är ett sådant instrument. Möjligheten att gå i konkurs är relaterad på ett intressant sätt till integriteten. När vi går i konkurs erkänner vi att vi tagit risker som lett till att vi till sist inte klarar av våra åtaganden, och därmed förklarar samhället oss i konkurs, utmäter våra tillgångar och i det moderna samhället kan man till och med få eftergift för de skulder som kvarstår i vissa fall. I byn var detta inte möjligt i samma utsträckning. Om man ska vara krass kan man konstatera att i förmoderna samhällen kunde resultatet av att man tagit risker med annans egendom vara att man var tvungen att substitutera för den: den som dödat någons slav fick själv bli slav - det uppkom inte en abstrakt skuld, utan snarare en skyldighet att ersätta som inte kunde upplösas utan vidare. Visst, det kom snabbt att utvecklas olika växlingssystem för olika typer av skador och även i dessa rättsordningar gick det snabbt att i stället för att gälda i blod gälda i mynt, men möjligheten att säga att man inte hade några mynt, och därför förklara sig i konkurs och undslippa straff, fanns inte.

I och med att staden ökar avståndet mellan individerna, ökar anonymiteten och därmed stärker den personliga integriteten, så uppkommer en situation där det inte längre blir hållbart med eviga skulder och regler som kräver gäld in natura. Varför? Jo, den som då var skyldig fick möjlighet att försvinna i stadens myller! Om kostnaden för straffet blev högre än kostnaden för att försvinna och börja om, ja, då försvann man bara. Den möjligheten fanns inte i byn, och därför var det också möjligt att i byn utkräva helt andra typer av ansvar.

Ett sätt att motivera den personliga integriteten är alltså att säga att med staden och de nya sociala organisationsformer denna innebär, med den nya anonymitet som staden gör möjlig, så uppstod den moderna

riskvilligheten, med allt vad det innebär för innovation och entreprenörskap.

Men vad betyder det i förlängningen? Varför är det ett motiv? Jo, det är lätt att tänka sig att om detta stämmer så innebär det att ett transparent samhälle utan integritet, ett samhälle som dessutom minns alla dina misstag för evigt, skulle kunna hämma innovation och entreprenörskap. Med väsentligt lägre riskvillighet skulle samhället plötsligt stå utan den källa till förnyelse och tillväxt som entreprenörerna utgör, och det i en tid då utmaningarna för människan kanske är större än någonsin.

*

Går detta att formulera om i en regel för politik och lagstiftning? Kanske inte. Men det går att fundera kring hur transparens påverkar riskvillighet. Ingen av de som förespråkar transparens invänder heller mot detta. Brin skriver ju själv om ansvaret som den främsta nyttan med det transparenta samhället. Själva föreställningen om ständig observation och övervakning i den västerländska idéhistorien hör ju samman med frågan om ansvar. När Augustinus råder den troende att alltid agera som om han eller hon var observerad av den allseende guden, då är det ett råd som syftar till att inskräpa just ansvar. När detta mem hamnar hos Bentham förvandlas det till en korrektionsmekanism. Den som fått för mycket av stadens anonymitet, av det moderna samhället, kan endast korrigeras genom vistelse i ett fängsels där han eller hon observeras ständigt — eller där risken för observation är ständigt närvarande. I Panoptikon återskapas medborgarens känsla för byn och den sociala ansvarsstruktur som finns i byn. Foucault observerar just denna disciplinerande funktion i sin analys av övervakning och straff och det tycks uppenbart att ingen som studerat frågan om transparens förnekar just att transparens leder till helt andra möjligheter att utkräva ansvar. Men detta ansvar verkar också potentiellt som en hämsko på riskvilligheten.

*

Det går givetvis att invända mot detta motiv. En intressant invändning skulle kunna konstrueras enkelt genom att vända på argumentet: i ett transparent samhälle blir jag naturligen mycket mer riskvillig eftersom jag kan utvärdera riskerna för att arbeta med andra mycket snabbare. Om jag omedelbart kan få reda på allt om alla behöver jag inte vara rädd att göra affärer med andra. Richard Posner resonerar längs dessa linjer i sin essä om integriteten, där han menar att integriteten lägger kostnader på den part som inte kan utvärdera vem han gör affärer med och som kanske blir bedragen bara för att det inte är möjligt att en gång för alla avslöja alla som en gång bedragit någon.

Kostnaden för integriteten blir då de transaktionskostnader som uppkommer i samhället för att vi skall kunna etablera ett förtroende oss emellan. Trivialt kan vi räkna kreditupplysningsföretag, olika branschorganisationer och kanske alla de peningar som investeras i att bygga starka varumärken kostnader som tillkommer på grund av den personliga integriteten, på grund av den anonymitet gör det möjligt att begå bedrägerier i samhället. Jag tror emellertid att det är en problematisk argumentation, och det av huvudsakligen två skäl. För det första tror jag inte att det är rimligt att påstå att dessa kostnader är större än bortfallet av innovation och entreprenörskap. För det andra är det inte bara bedragaren som kan vilja hålla sitt förflutna för sig själv. Vi har en tendens att - inte minst i Sverige, kanske - utvärdera en person efter om han eller hon lyckats eller misslyckats historiskt. Att vilja dölja historiska misslyckanden är därför inget som i sig signalerar att man planerar ett bedrägeri, utan bara att man vill förbättra sina chanser att få försöka igen. Och vår fördom mot historiska misslyckanden är just det: en fördom. Det finns ingen anledning att anta att någon som misslyckats förut kommer att misslyckas igen. Det förhåller sig kanske i verkligheten tvärtom: den som försöker mycket, som skapar mycket, kommer att skapa en hel del som inte spirar vidare. Men de gånger han eller hon lyckas, ja, då är det värt det.

Den som hävdar att transparensen skulle fungera som olja i maskineriet och smörja ekonomin, eftersom transaktionskostnaderna för förtroen-

debyggande skulle försvinna måste visa att de kostnader som följer av att vi därmed minskar riskvilligheten och dömer ut de som misslyckats är mindre än de vinster som uppnås med transparensen. Går det? Det är en empirisk fråga, men jag tror inte det. Och givetvis är inte heller svaret binärt - jag tror inte att ett samhälle där inget ansvar kan utkrävas alls är ett särskilt trevligt ställe att leva på. Det visar om inte annat de studier av virtuella världar med fullständig anonymitet som finns. Nej, svaret är inte antingen eller, utan en balans mellan de olika värdena. En balans som främjar riskvillighet och samtidigt bibehåller ansvarsnivåer som säkrar samhällets grundläggande ordning och trygghet. Låter det trist? Det behöver det inte vara: jag tror att det finns flera sätt att uppnå balansen på, och jag tror inte nödvändigtvis att det samhälle vi lever i uppvisar en önskvärd avvägning.

En annan invändning skulle vara att korrelation inte är kausalitet, att jag helt enkelt gjort mig skyldig till det gamla post hoc ergo propter hoc-felslutet. Det är en inte orimlig kritik. Det är nog sant att integriteten inte direkt orsakar tillväxten, och det är nog också sant att integriteten inte direkt och inte ensam påverkar riskvilligheten. Men jag vill inte hävda att integriteten är ett tillräckligt villkor, utan endast ett nödvändigt. I den komplexa sociala väv som ett samhälle utgör behövs ett mått av personlig integritet, eller en annan social institution som replikerar samma funktioner, för att garantera en viss riskvillighet.

Här finns en intressant fråga, förresten. Finns det andra sociala mekanismer än just den personliga integriteten som i ett transparent samhälle skulle kunna garantera minst samma riskvillighet som den vi ser i ett samhälle där den personliga integriteten fortfarande finns kvar? Kunde man tänka sig, exempelvis, särskilda belöningar för vissa typer av riktigt vågade och spektakulära misslyckanden?

Förmodligen kan den personliga integriteten alltså motiveras ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

3. Lackmustest för kränkningar

Hur vet vi när en människas integritet blivit kränkt? Hur skulle ett rättsligt lackmustest för bedömningen av om det föreligger en integritetskränkning se ut? Det finns flera olika intressanta svar på den frågan, och just sökandet efter ett sådant lackmustest kan lära oss några intressanta saker om integriteten som begrepp. I det följande tänker jag titta närmare på tre olika möjliga sätt att bestämma att en integritetskränkning ägt rum, och försöka förklara varför jag tror att de är problematiska.

Samtidigt vill jag visa att dessa test - otillräckliga som de må vara - ändå kan vara att föredra framför en modell som tappar bort människan i diskussionen om integriteten.

Mycket av integritetsforskningen bygger på förutsättningen att en förlust av den personliga integriteten innebär en förlust av ett visst handlingsutrymme, en förlust av individens autonomi. Men vad betyder det? Varför inskränker en förlust av den personliga integriteten vår handlingsfrihet?

Det är egentligen lätt att se i det enskilda fallet: antag att jag avslöjar att du bär på ett särskilt, dödligt men inte särskilt smittsamt virus. Det är ett medicinskt faktum om dig, personuppgifter, som har betydelse för hur andra människor ser på dig. När detta faktum sprids minskar din frihet att handla, andra människor kanske skyr dig och någon vägrar att anställa dig — allt på grund av att jag avslöjat personuppgifter som rör din hälsa.

Men antag att du levde i ett upplyst samhälle, där man kände till att viruset inte var farligt, att det inte var skambelagt eller särskilt anmärkningsvärt - fastän det var dödligt? Antag att avslöjandet av faktumet inte alls ledde till några inskränkningar av din handlingsfrihet -

följer det då därav att det inte skulle vara en integritetskränkning att sprida uppgiften? Spontant tycker vi nog inte att det stämmer, visst kan det föreligga en integritetskränkning även om det att uppgiften blir känd inte förändrar min autonomi, mitt oberoende?

Detta test - låt oss kalla det autonomitestet - tycks otillräckligt. Men varför är det otillräckligt? Ett svar skulle kunna vara att det är så tydligt inriktat på effektkriterier som är svåra att bestämma eller leda i bevis. Hur vet vi att vår handlingsfrihet inte inskränkts? Nästa gång vi nekas ett jobb - även om arbetsgivaren hänvisar till bristande erfarenhet - kommer vi alltid att undra om det inte hade att göra med vårt virus i alla fall.

Autonomitestet är otillräckligt eftersom det inte föreligger något enkelt sätt att verifiera hur vår handlingsfrihet påverkats. Dessutom är det svårt att leda i bevis att handlingsfriheten inskränkts och dessutom försöka visa hur detta skett: antag att du avvisas på krogen av en snygg tjej eller kille, hur vet du att uppgiften om ditt virus inte spelade in? Det behöver ju inte vara så att det är bara på grund av uppgiften om din hälsa som du avvisas. Men det kanske är en bidragande orsak, och i den komplexa analys vi ständigt ägnar oss åt när det gäller bedömningen av andra personer så kanske inte ens den du uppvaktade själv var medveten om att viruset spelade in.

Här finns ytterligare en svaghet i autonomitestet - vår handlingsfrihet bestäms inte rationellt eller explicit, utan i en komplex väv av olika bedömningar som inte alltid kan tydliggöras och analyseras. Vi tänker gärna på uppenbara fall av diskriminering - någon som inte släpps in på en krog eller någon som förlorar arbetet på grund av personuppgifter som blivit kända utan hans eller hennes vilja - men de små modifieringarna av handlingsfriheten, kanske till och med medlidande från dina arbetskamrater, kan subtilt förändra vår autonomi. Kanske får du inte det svåraste uppdraget, kanske får du inte utskällningen som du förtjänat. Sådana vardagens förminskningar i välviljans tecken är svåra att precisera och peka ut.

Det finns andra svagheter i autonomitestet också, som är av det omvända slaget - det finns inskränkningar i handlingsfriheten som vi tycker att du får acceptera. Det mest uppenbara exemplet är om jag avslöjar att du är en mördare, och du därför fängslas. Betyder inskränkningen av din handlingsfrihet att din integritet kränkts?

Här gäller det att träda försiktigt fram. Det finns en risk att vi hänfäller till enkla och slagordsmässiga svar, som till exempel att din integritet visserligen kränkts, men att det var berättigat, eftersom du är en mördare. Men det är inte så vi använder begreppet integritetskränkning i vårt dagliga språk. Vi anser inte att en fånge fått sin personliga integritet kränkt, vi anser att de fått ett straff de förtjänar. Här spelar det moraliserande elementet i vår integritetssyn in. Precis som vi inte anser att den otrogne mannens integritet kränks, anser vi inte att fångens integritet kränks. Deras handlande har berövat dem den integritet som de kunde ha förväntat sig om de handlat annorlunda.

Exakt hur fungerar detta moraliserande upphävande av den personliga integriteten? Gäller det alla brott?

Företrädare för en upphovsrättsmaximalistisk syn har i bland hävdade att fildelning är ett brott, och att brottslingar inte har rätt att förvänta sig någon integritet — ett argument som antyder en syn på integriteten som binär, på eller av. Endast det faktum att man handlat i strid med lagar och regler gör att individen förlorar sin rätt att förvänta sig personlig integritet.

Det är inte heller ett riktigt sätt att beskriva hur vi ser på detta, tror jag. Det moraliserande elementet i den personliga integriteten är verkligt, jag tror att de flesta skulle instämma i att det inte utgör en integritetskränkning att avslöja en brottsling, men det finns ett gap mellan vår uppfattning av den som begått ett brott och den som är en brottsling. Endast det faktum att jag kört för fort gör inte att jag förlorar min rätt till personlig integritet i alla dess delar. Det handlar om en proportionalitetsbedömning, och inte bara en rättslig sådan, utan en

moralisk. Den som skulle starta en webbsida med alla fortkörare och lägga ut data om dem, deras inkomst, var de bor, lever, jobbar och vad de blivit fast för skulle sannolikt inte kunna försvara sig - moraliskt - med att dessa individer förlorat sin rätt till personlig integritet. I andra fall blir det mer komplext. När det gäller sexbrottslingar finns det åtminstone vissa som är redo att tycka att brottets natur berättigar ett upphävande av brottslingens personliga integritet som är rätt långtgående.

Men när jag avslöjar dig som mördare inskränker jag din handlingsfrihet, men jag kränker inte din integritet. Detta är ytterligare ett skäl till att autonomitetet misslyckas. Ibland accepterar vi att en inskränkning av handlingsfriheten inte utgör en integritetskränkning i ordets vanliga betydelse.

*

Det andra lackmustest som jag skulle vilja granska närmare skulle vi kunna kalla perceptionstestet. I detta handlar det helt enkelt om din upplevelse. Om du upplever att din personliga integritet kränkts så har den kränkts. Det är uppenbart för var och en att ett sådant test blir oerhört svårt att använda vid en rättslig bedömning, men samtidigt är det väldigt ofta just i den känslomässiga upplevelsen som vi landar i diskussionen om den personliga integriteten. Vi säger saker som "det känns olustigt" eller "jag tycker inte om känslan av att vara övervakad".

Jag tror detta är värt att ta på allvar. Av flera olika skäl, men främst för att integriteten är en individuella upplevelse, en känsla. Eller är den de? Wittgenstein skiljer i en anmärkning mellan de känslor som har vad han kallar "echte Dauer" - en äkta varaktighet - och de som inte har det. Hans exempel är smärta och sorg. Vi kan känna smärta som en varaktig upplevelse, som en ton som klingar genom hela vår varelse, men kan vi känna sorg på samma sätt?

Och är integritet som smärta eller sorg?

Kan vi känna när vi har integritet? Eller kan vi känna när vi förlorar den? Vi kanske skulle behöva ett ord för hur det känns att ha fått sin

integritet kränkt. Jag tror inte just ordet "kränkt" är särskilt passande, eftersom det kan betyda så mycket annat, det har blivit ett modeord. Kanske handlar det mer om att känna sig "naken" eller "utsatt"? Och om vi skulle beskriva denna känsla med wittgensteinsk terminologi skulle vi nog tvingas konstatera att den inte har den äkta varaktighet som kännetecknar smärtan.

*

Det betyder att perceptionstestet blir svårare. Om känslan av att ha förlorat sin integritet kunde beskrivas som smärta skulle vi kanske kunna utveckla smärtskalor av den typ som man har i vården. "Hur integritetskränkt känner du dig på en skala från 1-10, där tio är värst?", skulle vi kanske kunna fråga, men det skulle låta som nonsens i dag. Tanken att det skulle gå att gradera en integritetskränkning på det sättet är kanske till och med löjeväckande (fast litet intressant, ändå, kan jag tycka).

Hur skulle vi då kunna bestämma en integritetskränkning utifrån en persons upplevelse och känsla? Om integritetskränkningen saknar äkta varaktighet har vi inget bra sätt att mäta den på.

Det blir som att försöka mäta sorg.

Men betyder det att perceptionstestet saknar betydelse eller vikt? Knappast! Vi kanske inte kan mäta sorg, men vi kan definitivt åtminstone själva svara på frågan om vi är sorgsna. Bara av det faktum att det är svårt att bestämma hur sorgsna vi är följer inte att sorg är ett meningslöst begrepp som inte har någon funktion, eller som inte kan spåras.

Perceptionstestet kan inte avfärdas på grund av det inte hjälper oss att mäta hur svår en viss integritetskränkning är. Det verkliga problemet är i stället de situationer där en person inte upplever en kränkning, men där samhället tycker att det borde föreligga en kränkning.

I en kultur som alltmer kännetecknas av insyn och transparens uppkommer kulturella fenomen som bygger mycket på vår vilja att bli sedda, bekräftade och om inte beundrade så i alla fall betraktade. Vi söker

de andras blickar, och lever med en “kärlek till storebror” och en vilja att inrätta våra liv som scener för andra att se på, som John McGrath noterar i sin *Loving Big Brother* (2004). Denna nya exhibitionism är kanske den verkliga utmaningen för perceptionstestet - tycker vi verkligen att det är möjligt att säga att en integritetskränkning inte föreligger när vi bara försäkrat oss om att den person det gäller inte tycker det?

Ur ett perspektiv vore det förstås en rimlig hållning, men även här har det moraliserande inslaget i integritetsbegreppet oss i sitt grepp - rätt eller fel. Vi tycker inte alltid att det är rimligt att anta att exempelvis unga människor förstår konsekvenserna av sina handlingar. I rättsordningen uttrycks detta i att det inte är möjligt att samtycka vilken personuppgiftsbehandling som helst; lagen möjliggör endast samtycke till avgränsade och specifika personuppgiftsbehandlingar.

Detta är givetvis inte unikt. Vi har samma moralinslag i lagstiftningen om misshandel. I svensk rätt är det inte möjligt att samtycka till grov misshandel — av flera olika skäl, men bland annat för att staten inte anser att den vill uppmuntra den typen av förfoganden över den egna kroppen. Visst, där finns också risken att den som misshandlar en annan också hotar offret så att han eller hon låtsas att misshandeln skedde med samtycke, men skälet till lagstiftningens utformning är djupare än så. Det handlar om ett tydligt moralinslag som påverkar individens handlingsfrihet, på ett sätt som de flesta av oss inte tycker är särskilt anmärkningsvärt.

Det finns förstås motsatta fall, framförallt när det gäller sexuella handlingar mellan vuxna människor. Där bestämmer samtycket uteslutande vad som är rätt (med gränser för grov misshandel då) och det ger oss en intressant fråga: vad påminner integriteten som mellanmänsklig relation mest om?

Sex eller misshandel?

*

Den amerikanska lagstiftningen har en sorts perceptionsprov inbyggt, ett prov som handlar om de förväntningar som en person kan antas ha

på skydd för sin egen personliga integritet. Vad man där försöker etablera är intressant nog vad en person borde ha känt givet de rimliga förväntningar de borde ha haft.

Det kräver en ännu djupare insikt i individens psykologi än den enkla version av perceptionstestet som vi diskuterat.

*

Till sist då, det enklaste testet av de tre, det ekonomiska testet, kostnadstestet. Det är möjligt, om än oerhört krasst, kanske, att definiera en integritetskränkning som en skada som materiellt eller ekonomiskt försämrat en persons ställning. Detta rättseconomiska perspektiv brister redan däri att det känns starkt kontraintuitivt för de flesta av oss att tala om personlig integritet i termer av ekonomiska förluster. Ofta kan en integritetskränkning handla om helt andra värden.

Nu menar nog de flesta rättseconomiska forskare i och för sig inte att det skulle vara en fråga om endast direkta förluster - att någon avslöjar att jag jobbat hemifrån medan jag påstått att jag vabbat skulle ju kunna leda till en förlust av utbetalningen från försäkringskassan - utan också indirekta förluster; svårigheter att få nya bidrag, omgivningens ogillande och andra liknande effekter. Men eftersom alla dessa faktorer är svåra att kvantifiera blir det svårt att etablera en ekonomisk regel för integritetskränkning som inte i sin tur kan inordnas under regeln om handlingsfrihet på olika sätt.

Anledningen till att jag tar med det är att det finns anledning att redan tidigt peka på hur svårt det är att kvantifiera kostnader för integritetskränkningar. Rättseconomien är användbar i vissa andra sammanhang i analysen av integritetsbegreppet, tror jag, men inte för att fastställa om en integritetskränkning ägt rum.

*

Dessa tre test, autonomitestet, perceptionstestet och kostnadstestet, är alla intressanta perspektiv att analysera integritetskränkningar ur

(kostnadstestet kanske det minst intressanta), men de ger oss inget heltäckande lackmustest.

Det förväntade vi oss kanske inte heller, eftersom integriteten är ett svårtbestämbart begrepp, men det finns ett sorts negativt resultat här som det kan vara värt att dröja vid: kan det vara så att det med nödvändighet saknas entydiga lackmustest för om det föreligger en integritetskränkning? Det skulle i och för sig inte vara överraskande, men det skulle innebära att integritetskränkningen kanske måste reduceras, eller upphöjas, till den klass av begrepp om vilka jurister suckar att "jag vet att det föreligger när jag ser det".

Det i sin tur förklarar ett av de stora politiska besluten bakom dagens personuppgiftslag: valet att inte försöka bygga lagstiftningen utifrån en missbruksmodell som fokuserar just på när en integritetskränkning föreligger. Dagens lagstiftning söker nämligen inte definiera integritetskränkning alls. I stället bygger hela personuppgiftslagen på ett objektivi test: föreligger "behandling av personuppgifter"? Om det fastslås att så är fallet följer ett antal regler som skall följas om behandlingen av dessa personuppgifter. Subjektet, personen, den vars integritet vi syftar till att skyddas skjuts ut i kulissen.

Det ger en teknisk fördel, men frågan är om inte lagstiftarens oförmåga att tala om människan är en del av problemet i diskussionen om den personliga integritetens framtid. Alla de modeller vi testade är bristfälliga, men de fordrar ett samtal - mellan politiker, medborgare och jurister - om levande subjekt i stället för om döda uppgifter.

Det samtalet behöver vi.

4. Integritet och revolt

Varför är övervakning så intensivt förknippat med diktaturer? Varför behöver diktaturer övervaka sina medborgare? Varför vill storebror se dig? Svaret kanske är mer komplicerat, och viktigare, än man i förstone tror. Det första svar man kanske tänker på är ju att staten vill ha kontroll, men vad betyder det? Om det bara var kontroll staten var ute efter, då är ju njutning en bättre strategi än övervakning. Det är ju det scenario som Aldous Huxley skisserar i *Du sköna nya värld* - en stat som med droger och njutning förslavar och förslöar - kontrollerar - sina medborgare. Samma sak, egentligen, i Boyes *Kallocain*. Njutning, eller i alla fall något beroendeframkallande, är i grunden ett effektivare medel för kontroll än övervakning. Ändå är det Orwells *1984* som ter sig som den mest trovärdiga av alla dessa dystopier - med en allestädes närvarande, panoptisk stat.⁸

Svaret är lika enkelt som, tror jag, viktigt.

Den personliga integriteten möjliggör det rum där medborgaren kan revoltera mot staten, där individen kan göra motstånd mot kollektivet och där den förtryckte kan förvandla sin förnedring till ett uppror.

Njutningen kan aldrig ersätta övervakningen eftersom staten alltid, även om det stora flertalet förlorar sig i njutningens glömska och egenkärlek, kommer att frukta det fåtal som bryter beroendet, samlar sig och gör motstånd. Det är mot detta fåtal som övervakningen utgör det enda möjliga skyddet. Bara genom att kväva motståndet i sin linda kan staten garantera sin egen makt.

Alltså: integriteten är förutsättningen för revolten och därmed en garant för friheten.

8. Det kanske mest intressanta exemplet på detta är "face crime" - det brott som består i ett oöverlagt ansiktsuttryck som fångas av ett kameraöga på en allmänplats. Just detta - tanken på att vår ansikten ständigt iakttas påminner oss också om integritetens funktion som *mask*.

*

I sig är detta inget nytt - det har alltid varit så. De grupper som inte lyckats skaffa sig egna stunder, egen tid, egna rum har aldrig kunnat förändra sin ställning eller skaffa sig makt. De förblir förtryckta.

I informationssamhället, emellertid, förstärks denna effekt. Den makt som följer med anonymiteten blir större, nyttan av det egna rummet och den egna tiden blir mångfalt större. Plötsligt kan den som blir ensam skapa och sprida information i globala informationsnät, nå ut med sina subversiva budskap på ett sätt som staten aldrig kan begränsa.

Skadan för den totalitära staten blir besvärande och därför följer också repressionen.

Vi ser det överallt. Plötsligt blir internetkaféerna sår i den totalitära kroppen, infekterade med dissidenter som likt virus äter sig inåt, bränner, infekterar andra... sprider sina åsikter som feber i blodbanorna. Svaret - lika obarmhärtigt som förutsägbart - blir att stänga ned dem, fordra registrering, bestraffa den som tillhandahåller rummet för revolten.

Den som skapar förutsättningar för den personliga integriteten, för de ögonblick av anonymitet som är allt som krävs för att sätta något i rörelse straffas som om hotade han eller hon statens fundament.

*

Människans existentiella förutsättningar för revolt föds i det privata rummet. I den egna sfären. Det gäller inte bara revolten mot staten, det gäller också revolten mot de egna sociala sammanhangen. Tänk bara på hemmet - varför tror vi egentligen att barn är så måna om att snabbt sätta upp skyltar på dörrarna till sina egna rum? "Tillträde förbjudet" - men varför? Samma sak igen: bakom den där skylten har en identitet börjat identifiera sig i motsats till familjens kollektiv.

I barnets rum äger en liten revolt rum, i skuggan av familjens vakande blickar.

*

Häri finns emellertid också en fara. Det är inte alltid vi befinner oss på den revolterandes sida. Det är ju detta som egentligen är grunden i diskussionen om terrorismen och säkerheten. Just den revolten mot samhällets grundvärden vill vi inte se - vi ansluter oss inte till de revolterande. Nu menar jag inte att relativisera, eftersom jag tror att det finns goda och dåliga revolter.

Men det finns ändå en enkel observation att göra här: när vi omöjliggör revolten för vissa, minskar vi utrymme också för andra. Men den viktigaste insikten är egentligen en annan: integriteten är i grunden en subversiv och farlig social mekanism. Det är just därför som vi bör bevara den.

Här finns en svindlande likhet med reglerna om skjutvapen i den amerikanska konstitutionen. Tanken på rätten att bära vapen som en ständig påminnelse för staten om medborgarens rätt och möjlighet till revolt är i grunden kanske god. Den stat som vet att den måste söka sina medborgares samtycke på det att den inte månde förgöras i ett uppror är en lyhörd och lyssnande stat. Men i informationssamhället är det inte rätten att bära vapen som spelar roll - åtminstone inte i första hand. Det är rätten att skapa sig en egen uppfattning, råda över sig själv i sin egen sfär — rätten att i ett privat rum överväga att göra motstånd. Precis som rätten att bära vapen begränsas i olika avvägningar går det också att tänka sig att vi begränsar rätten till personlig integritet.

Men var är integritetens NRA? Var är de höggradigt organiserade intressen som värnar den personliga integriteten - inte som allmänt "värde", utan som en ständig påminnelse för makten om revoltens möjlighet? Var finns de förespråkare för den personliga integriteten som konstaterar att med integriteten och anonymiteten följer också risker, men att dessa risker är väl värda att ta i ljuset av den begränsning av statens makt som vi därmed säkerställer?

*

Det blir lätt pompöst när vi talar om makt, revolt och stat. Dessa begrepp är höggradigt kontroversiella. Men det är i mitten av detta språk-

spel som integriteten hör hemma, och det är i detta sammanhang som integriteten egentligen måste diskuteras. Eller rättare sagt: den borde även diskuteras i detta sammanhang, som principiell komponent i den konstitutionella demokratin. Nödventil, om man så vill.

Det är givetvis sant att vi också behöver förstå och diskutera integriteten som mellanmänniskt värde, att vi behöver förstå den personliga integritetens roll för individens självkänsla och egenvärde. Att vi behöver se upp med kommersialiseringen av den personliga integriteten och att det är viktigt att var och en tar ett ansvar för sin egen integritet. Men alltför ofta låter det i dessa diskussioner som om integriteten snarast var att jämföra med en sorts hälsofråga, att vi försökte hjälpa någon att sluta röka, eller be staten om varningsetiketter på mat med socker i. Att förlora integriteten påminner i den moderna diskussionen mest om att bli överviktig - ett allvarligt problem i sig, men ett problem i första hand för individen (även om kostnaderna för sjukvården sedan bärs av alla).

Om det finns en slutsats att dra av insikten att integriteten är förutsättningen för revolten, så är det detta: förlusten av den personliga integriteten i samhället går inte att jämföra med utbredd övervikt. Förlusten av den personliga integriteten är detsamma som förlusten av rätten att demokratiskt välja regering och riksdag. Det handlar om en systemisk, samhällelig förlust, inte en individuell åkomma.

5. (Personlig) information vill vara fri

En återkommande tanke i diskussionen om den personliga integritetens framtid är hoppet om att det med teknik ska bli möjligt att skydda sig mot de risker som tekniken medför. Denna tanke återkommer på område efter område, och formulerades kanske klarast av Charles Clark i en artikel som han skrev om upphovsrättens framtid. Redan i titeln deklamerade Clark stolt vilken lösning han tänkte sig: "The Answer to the Machine is in the Machine".

Svaret på teknikens utmaningar finns i tekniken.

Ett annat sätt att säga samma sak är att säga att vi letar efter en uppsättning tekniska tricks som skall hjälpa oss att komma till rätta med problemen. Tarleton Gillespie inleder sin stora bok om tekniska skyddsåtgärder - *Wired Shut* - med just en diskussion om "The Technological Fix".

Inom upphovsrätten har detta hopp kommit och gått. Allt fler ger nu upp på kopieringsskydd och *digital rights management* - DRM - är numer ett mer eller mindre föråldrat begrepp. Men när det gäller integriteten finns fortfarande ett hopp om att motsvarigheten till DRM, *privacy enhancing technologies* eller PETs, skall kunna ställa saker och ting till rätta.

Det är litet av en gåta. Det finns så många likheter mellan de två problemen - båda handlar om att försöka stoppa informationsflöden, att kontrollera vem som tar del av information och att försöka spåra informationsanvändning - att det är svårt att se hur någon kan tro att det både är hopplöst att skydda upphovsrätten och samtidigt möjligt att skydda integriteten med teknik.

*

Vi kan skärpa motsättningen ännu mer. Är det möjligt för den som inte tror på lagstiftning för upphovsrätten, inte heller tror att det med

kopieringsskydd går att hindra att information sprids och dessutom tycker att information ska vara fri att samtidigt tro att den personliga integriteten kan överleva i informationssamhället?

Upphovsrätten och integriteten tycks ju vara begrepp byggda på ett antagande om att det går att kontrollera information. Antingen går det inte — och då är båda begreppen dömda att gå under — eller så går det och då kan såväl upphovsrätt som integritet försvaras.

Vad skiljer den personliga integritetens problem från upphovsrättens?

*

I vanliga fall ställer vi inte frågan så. I stället talar vi om att balansera upphovsrätten mot integriteten. I diskussionerna om IPRED handlade det om huruvida det ingrepp i en persons integritet det innebär att lämna ut information om en IP-adress är försvarligt för att skydda upphovsrättsinnehavarens intressen.

Upphovsrättsförespråkarna hävdade att det var försvarligt, integritetsvännerna att det inte var det. Men vi kan också tänka oss en tredje position. Det är fullt möjligt att hävda att båda har fel: varken upphovsrätten eller integriteten bör stå i vägen för det fria informationsflödet, och det bör inte vara möjligt för någon att hindra utlämnandet av information om ett IP-nummer, om det finns en efterfrågan på dem.

Frågan är inte om huruvida det skall vara tillåtet, utan en enkel fråga om en fri marknad. Informationen om vem som har vilket IP-nummer har ett värde, och det finns en efterfrågan — låt oss se vilket pris som etableras på marknaden. Men, och det är ett stort men, det får inte vara ett pris som artificiellt drivs i höjden av en upphovsrätt som gör det möjligt att stämma användare på tiotusentals kronor, utan ett pris som bestäms av värdet av informationen i sig.

Här måste vi stanna upp litet och diskutera förutsättningarna för det tankeexperiment som vi ger oss in i.

Vad jag förstås vill göra här är att undersöka hur olika typer av information skulle flöda förutsatt att det varken fanns en integritetsrätt eller en

upphovsrätt. Jag vill sätta båda dessa uppsättningar rättsregler åt sidan för att resonera om vilken balans som då skulle etablera sig.

Anledningen till att detta är intressant är att jag tror att det visar på en skillnad mellan integritetsmarknader och andra marknader, även om jag framförallt kommer att diskutera musikmarknaden och filmmarknaden. Den skillnaden visar också varför det är möjligt att vilja skydda den personliga integriteten även om man inte tror att upphovsrätten har ett berättigande (i sin nuvarande form).

Resonemanget har tre led, och vi måste diskutera tre faktorer.

- Efterfrågan på underhållning.
- Efterfrågan på anonymitet.
- Frågan om relationen mellan dem.

Vi förutsätter en fri avtalsmarknad och en fungerande avtalsrätt - förstås - eftersom det är grundförutsättningar i en marknadsekonomi (även om det kanske teoretiskt skulle vara intressant för någon att fundera kring hur det skulle se ut i andra modeller).

*

Om vi sätter upphovsrätten inom parantes finns inget skäl att tro att efterfrågan på film skulle minska. Det tror sannolikt inte ens förespråkarna för en stark eller till och med starkare upphovsrätt. Vad de menar är att tillgången skulle minska för att incitamenten skulle försvinna. Det redan skapade materialet skulle, om upphovsrätten försvann i morgon, emellertid fortfarande efterfrågas av många, många människor. De skulle försöka få tag på det på ett sätt som mötte deras efterfrågan, och resultatet skulle förmodligen bli en hel del fildelning.

En intressant fråga här är förstås exakt hur deras efterfrågan ser ut. Det är en grov förenkling att anta att efterfrågan på underhållning handlar om efterfrågan på en viss given film eller ett visst musikalbum. Ofta handlar det om efterfrågan på en stil eller på en genre. Det är alltså fullt möjligt att argumentera för att efterfrågan är sammansatt av en efterfrågan på en produkt som kan konsumeras nu och dessutom på ett visst

framtida flöde. Om det stämmer skulle den rationella konsumenten i priset faktorera in den nytta som ett framtid skapande innebär och därmed sannolikt skaffa produkten från den som kan erbjuda ett framtida flöde till ett pris som konsumenten tycker är rimligt.

Det finns inga, eller få, argument för att rationella aktörer skulle söka bara efter utbud som stillade en del av deras efterfrågan - konsumtion i nuet - utan att också fundera över framtida produktioner. Att gratis därför alltid vinner är en myt. Gratis kommer att vinna där den enda efterfrågan en kund har är på underhållning i nuet, och där kunden inte tror att det som kan presteras i framtiden har ett värde. På det sättet blir alltså valet av produkt - en gratis utan investering i framtida produktion eller en produkt med en liten investering i kommande produkter - ett sätt för den enskilde människan att belöna verk som han eller hon anser vara så kvalitativa att han eller hon vill se mer!

Efterfrågan är alltså sammansatt av två faktorer $N(1)+N(2)$ - där $N(1)$ är nytta nu och $N(2)$ är nytta i framtiden. När vi bestämmer oss för vad ett rimligt pris är borde vi, som rationella aktörer (och om möjlighet ges på en fri marknad) söka ett utbud som tillfredställer båda nyttofunktionerna. Det behöver inte ske för samma produkt — typ fallet är förstås att om vi uppskattar en musikartist kanske vi skaffar musiken gratis men betalar för tröjan, konserten eller access till webben för att uppmuntra vidare skapande.

Och om vi sätter $N(2)$ till noll så är det en kvalitetssignal till marknaden. Detta duger för att konsumeras nu, men det är intressant att investera i mer av denna sorts utbud.

Om vi tänker bort upphovsrätten ökar sannolikt flödet av underhållning på underhållningsmarknaderna. Betalströmmarna kommer kanske att se annorlunda ut, men det tycks trivialt att se att det fortfarande kommer att finnas en efterfrågan både på underhållning och på underhållningsproduktion i en modell med rationella aktörer.

Det är ganska intressant att försöka föreställa sig vad som skulle hända om detta inte vore fallet. Om vi tror på fullt allvar att upphovsrättens

upphävande skulle leda till att ingenting nytt, av värde, skulle skapas så måste vi också anta att ingen skulle vara villig att betala för något nytt av värde, och då har ju det nya inget värde.

Ett enkel *reductio ad absurdum* visar alltså att detta knappast skulle ske.

Ett scenario där ett samhälle plötsligt slutar att producera underhållning fastän det finns en efterfrågan på just underhållning - och ny underhållning - är svårt att på ett trovärdigt sätt konstruera ekonomiskt. Ett möjligt scenario är ju att den som gör en film sluter att avtal med sina kunder om att inte sprida filmen utöver x antal exemplar till vänner. Ett sådant avtal skulle sedan ha en viss löptid och därefter löpa ut. Det är inte alls otroligt att många rationella aktörer skulle vara villiga att ingå ett sådant avtal, men det är mindre troligt att dessa avtal skulle ha samma utformning som dagens upphovsrätt.

Den riktigt stora frågan handlar emellertid om hur man skulle kunna se till att dessa avtal hålls. Det för oss till frågan om efterfrågan på personuppgifter eller integritetskänslig information.

*

Personuppgiftsmarknaden är intressant. Efterfrågan på information om andra styrs av en mängd faktorer - nyfikenhet, riskanalys och naturligtvis möjlighet att leda i bevis att en person gjort något straffbart eller brutit ett avtal. Priset på personuppgifter kan i de olika fallen enkelt beräknas som värdet av att få tillfredsställa vår nyfikenhet, värdet av att minimera en risk och värdet av det skadestånd som vi kan utkräva till följd av ett avtalsbrott.

Om vi tänker oss en marknad där vi har en stark upphovsrätt med substantiella skadestånd så blir personuppgifter värdefulla för upphovsrättsinnehavare. Värdet av dem står i direkt proportion till det skadestånd man tror att man kan utkräva. Värdet av ett IP-nummer, om vi antar att det räcker som bevisning för ett intrång, blir helt enkelt värdet av det vederlag och det skadestånd som det aktuella intrånget kan förväntas ge i en efterföljande civilprocess. (Det kan också tänkas,

men återstår att leda i empiriskt bevis, att det finns ett värde i IP-numret som är relaterat till en tänkt avskräckande effekt. Någon sådan effekt tycks dock svår att belägga.).

Om vi tänker bort upphovsrätten helt så förändras förstås värdet på personuppgiften rätt betydligt. Plötsligt har vi inte längre att göra med en personuppgift som kan användas för att utkräva ett vederlag och ett skadestånd, utan vi har i stället att göra med, ja, vadå? Om vi tänker oss att det inte föreligger något avtal någonstans så blir personuppgiften plötsligt helt värdelös för den som skapat ett verk eller den som förlagt det!

Utan upphovsrätten försvinner alltså värdet för den som skapar musik eller film att få ta del av vem som spritt en viss produkt - eller? Det är inte helt sant. Om vi tänker oss att det finns en fungerande avtalsmarknad och en möjlighet att leda i bevis att det skett ett avtalsbrott mellan den som köpt en film och som sedan sprider den vidare utan tillåtelse så blir värdet på personuppgiften lika med värdet av skadeståndet för avtalsbrottet om det kan visas föreligga ett avtal.

Här någonstans är det på sin plats att påpeka att immaterialrätten ofta försvaras just som en korrigerande av det marknadsmisslyckande det innebär att det är svårt att kontraktera med många personer som vill nyttja ett verk, och att det med upphovsrätten och kanske också patenträtten blir billigare för samhället att övervaka att dessa avtal hålls och att de ingås. Genom att ge ett starkt utgångsläge till den som skapat ett verk eller en innovation minskar kostnaderna för denne när det gäller att kontraktera med många olika personer.

Det stämmer nog inte längre. Utan att föra ett extremt långt resonemang kan man konstatera att det med nätet är möjligt att snabbt sluta extremt många kontrakt med extremt många olika parter (egentligen är det värt att djupdyka i denna problematik senare).

Vilket värde kan vi då föreställa oss att en personuppgift kommer att ha? Intressant nog bestämmer vi ju det i avtalsscenariot själva: det är ju vi som ser på avtalet, konstaterar vad skadeståndet för att bryta mot

avtalet är och sedan beslutar oss för att ta del av en film, musik eller kanske en bok. Till skillnad från i dag, när värdet bestäms av en i upphovsrätten fastlagd och rätt skönsmässig bedömning, kan vi ju välja att förhandla om avtalet om vi inte vill att det skall vara lönsamt för en upphovsman att stämma oss.

I princip skulle vi kunna göra det redan i dag. Det vore möjligt att skapa ett särskilt avtal, en licens, i anslutning till exempelvis Creative Commons som vi skulle kunna kalla Fair Punishment License där vi när vi köper ett verk åtar oss att inte sprida det inom ett år, och om vi gör det åtar vi oss att betala tio gånger vad vi betalade för verket - men aldrig mer.

Det vore intressant att försöka detta. Att gå till en skivbutik eller till ett skivbolag och säga att vi vill ingå ett avtal med dem: vi vill köpa deras musik, komma överens om att inte sprida den under ett års tid och sedan få fri spridningsrätt. Om vi inte håller vår del av avtalet och blir påkomna med att ha brutit mot det så betalar vi 10 gånger vad skivan kostade. Eller kanske 100 gånger.

Jag tror inte att det skulle gå, även om det kunde vara värt det för mindre förlag att ingå liknande avtal med sina kunder. Skälet är givetvis att utgångsläget ser så annorlunda ut: genom upphovsrätten har upphovsmannen rätt till skydd sjuttio år efter sin död, skadestånd och skäligt vederlag om det sker intrång. Varför skulle en rationell aktör ens fundera kring möjligheterna att frångå denna position för att byta ut den mot en Fair Punishment License? Kanske i ett läge när det blir uppenbart att det utgångsläge som upphovsrätten ger inte längre fungerar? Det är svårt att säga.

Det verkligt intressanta med en Fair Punishment License är att det förstås uppstår en ny marknad om man tänker sig en sådan och samtidigt tänker bort integritetsrätten. Antag att du köper den senaste skivan av Y2 - en grupp du gillar - och att du gör det till en FPL. Ditt köp registreras i en databas som ägs gemensamt av flera ISP:er och musikförlaget. Om du nu sprider verket är det ganska lätt att se att du gjort det, och du får ta de böter som du själv tycker var rimliga och skrev på

för. Varje gång någon befinns ha brutit mot en FPL kan den intäkt det genererar delas mellan ISPn och upphovsmannen. Priset på dina personuppgifter har du själv bestämt i det avtal du ingick.

Okej, det här verkar ju helt vrickat. Hur skulle detta kunna fungera? Det är ju lätt att hitta en mängd invändningar här. Vad skulle hindra företag från att fritt sälja personuppgifter till alla om det inte fanns någon personuppgiftslag? Samma svar: avtal och de i avtalen stipulerade skadestånden. Helt plötsligt skulle ju det sätt som en tjänsteleverantör behandlar personuppgifter på bli en konkurrensfaktor.

Låt oss titta på en konkret invändning. Antag att vi släpper på personuppgiftslagen och upphovsrätten. Vad hindrar då någon från att köpa ett verk och sedan sprida det via en ISP som i sina avtalsvillkor garanterar absolut anonymitet till en extrakostnad?

Det finns några olika svar på detta, men låt oss börja med att studera när anonymitetstjänster blir rationella att använda: nämligen när prissättningen på mina personuppgifter sker på ett sätt som jag inte har kontroll över. Det kan handla om staten, som kan sätta ett onaturligt lågt pris på mina personuppgifter eller om skadestånd som jag inte tycker är rimliga. I båda dessa fall blir det rationellt att betala extra för att slippa att bli övervakad.

I fallet staten är det svårt, och jag tror inte att man kan försvara ett borttagande av integritetsrätten mellan individ och stat med samma argument om fri marknad som man kan mellan medborgare och mellan medborgare och företag (jag tror inte alls att man kan försvara ett borttagande av integritetsrätten för övrigt, men delvis av andra skäl som jag återkommer till senare).

Men om jag anser att prissättningen på mina personuppgifter är rimlig så kommer jag inte att betala extra för anonymitet, som i grunden är ett sätt att öka priset på dessa uppgifter! Och varför skulle en rationell aktör som ingåt ett avtal om att inte sprida ett visst verk som innehåller rimliga avvågningar och balans ändå vilja sprida det?

Blåögd och naiv marknadstro. Det är förstås vad båda parter skulle säga i den här diskussionen - de som företräder stark integritetsrätt och de som företräder stark upphovsrätt. Och visst, jag kan hålla med om att detta är ett utopiskt scenario. Inte minst eftersom vi kommer från ett ursprungsläge som skulle göra ett borttagande av delar av rättsordningen komplext. Men värdet av den här diskussionen ligger inte främst i att det går att omsätta den i lagstiftningsförslag (även om jag kan tycka att det vore intressant att försöka etablera en Fair Punishment License) - utan värdet ligger i att vi behöver fundera på hur en fri marknad skulle se ut för information av olika slag. Det låter oss nämligen också se hur det kommer sig att man kan argumentera för stark personlig integritet och för reformerad upphovsrätt samtidigt.

*

Den riktigt stora skillnaden mellan de två informationsmarknader som vi studerat ovan - underhållningsmarknaden och personuppgiftsmarknaden - är att efterfrågan på den information som finns på marknaden skulle påverkas i grunden olika av ett avskaffande av upphovsrätten och integritetsrätten.

Om upphovsrätten avskaffades skulle mycket av efterfrågan på personuppgifter minska. Det skulle fortfarande finnas en stark efterfrågan på personuppgifter för annonsering i olika format, förstås, men efterfrågan skulle definitivt sjunka.

Efterfrågan på underhållning skulle inte sjunka alls om upphovsrätten tänks bort. Det är i denna observation som det blir möjligt att vara för starkare integritet och samtidigt för en reformerad upphovsrätt. Ett avskaffande av integritetsrätten skulle inte påverka efterfrågan på underhållning alls. Efterfrågan på personuppgifter skulle om man avskaffade integritetsrätten också förbli konstant, men marknaden skulle sannolikt växa eftersom det förmodligen i dag finns en större efterfrågan än vad det finns utbud på denna marknad - särskilt när det gäller olika försök att aggregera personuppgifter för annonsering, logistik, köprekommendationer m.m.

Den som är för stark integritet kan därför direkt teckna ett samband med en reformerad upphovsrätt som skulle sänka priset och efterfrågan på personuppgifter.

*

Varför tror jag då inte att det är en bra idé att avskaffa integritetsrätten? Det finns säkert fördelar med att låta individen själv prissätta sina personuppgifter, vilket ju i princip skulle kunna bli följden av ett avskaffande av personuppgiftslagen. Men problemet är att vi inte startar från noll. Det finns redan i dag mängder av data lagrade om oss i statliga register - särskilt i Sverige - och om vi helt släppte denna marknad fri skulle resultatet bli en marknad som påminde mer om Ryssland efter privatiseringen - med några personuppgiftsoligarker med gamla statliga register till sitt förfogande och med stort inflytande över en redan från början dömd marknad.

Jag tror att det finns betydande utrymme för reformer av integritetsrätten, särskilt sådana som ger individen möjlighet att själv prissätta sin integritet och aktivt bevaka den och ta ansvar för den. Men när det gäller personuppgifter så är arvet i meningen de redan insamlade uppgifterna som staten har ett alltför stort integritetshot.

Hur är det med företagen då? Intressant nog skulle ett avskaffande av integritetsrätten inte påverka det utbud som näringslivet skulle kunna erbjuda i särskilt hög grad. Den absoluta majoriteten av personuppgifter som samlas in i dag samlas in efter avtal. Här finns mycket kvar att göra för att dessa avtal skall bli synliga, läsliga och enkla att förstå - visst - men det är inte på grund av lagen som dessa uppgifter i dag inte är tillgängliga, utan på grund av avtal (och det vore förstås dumt att inte också erkänna att dessa avtal och deras utformning kan ha påverkats av lagen - på gott och ont).

*

En enkel analys av hur helt fria marknader skulle fungera för underhållning och personuppgifter lär oss en del om hur man logiskt kan förhålla sig till reglering på de olika områdena.

Svaret på den svåra frågan om inte båda handlar om fria informationsflöden är helt enkelt att även den som menar att det är meningslöst att försöka stoppa information från att flöda fritt måste hålla med om att informationen flödar efter efterfrågan och inte slumpmässigt.

Efterfrågan på personuppgifter styrs av hur dessa kan användas i första hand, eftersom de inte konsumeras direkt, och det gör att denna marknad faktiskt kan regleras. Efterfrågan på personuppgifter bestäms delvis av andra delar av rättsordningen.

Efterfrågan på underhållning är en slutmarknad i den meningen att underhållning konsumeras direkt, och priset på en fri underhållningsmarknaden bestäms av nyttan nu och i framtiden.

En libertarian eller en frihetlig socialist skulle alltså kunna säga att genom att avskaffa både upphovsrätt och integritetsrätt skulle vi omedelbart få fria informationsflöden för underhållning och samtidigt starkare integritet i form av svagare efterfrågan på personuppgifter.

Om vi tänker bort båda lagarna vinner nog integriteten även om vi accepterar att "information wants to be free". Det är i sig en intressant observation om den stämmer.

6. Teknikens väsen och integriteten

I en av sina filosofiska essäer angriper Heidegger frågan om tekniken. Han gör det genom att fråga vad som är det essentiella i tekniken, vad som utgör dess vara. Precis som essensen i ett träd inte är trädet, menar han att essensen i tekniken inte heller kan vara just tekniken. Det måste vara något annat, menar han, och övergår till att särskåda de två svar som oftast ges på just denna fråga: antingen menar vi att tekniken är ett verktyg, ett sätt att åstadkomma ett förutbestämt syfte eller så menar vi att tekniken är en mänsklig verksamhet - summan av de olika verktyg som vi använder oss av på olika sätt. Dessa definitioner - de instrumentella eller antropologiska som Heidegger kallar dem - är emellertid inte tillräckliga.

För vad är det egentligen att vara instrumentell? Att orsaka något? Dessa frågor måste besvaras för att definitionen av teknik som verktyg inte ska bli meningslös och bara ersätta ett problem med ett annat. Heideggers svar utgår från de klassiska fyra orsakerna från den antika filosofin och en närmare analys av kausaliteten. Hans presentation av orsakerna ser ut som följer:

Causa materialis - det som något är gjort av, silvret i en silverbägare.

Causa formalis - den form som materialet tar.

Causa finalis - det syfte som bestämmer material och form, som exempelvis en ritual där silverbägaren skall användas för transsubstantiation.

Causa efficiens - det som ombesörjer framställandet av något, i detta fall silversmeden.

Heidegger stannar inte där, utan menar att den fjärde orsaken - efficiens - fått alltför stor betydelse i den moderna filosofin, och att den överskuggar allt annat och därmed också ger oss en felaktig uppfattning om tekniken.

Det som orsakats står alltid i skuld, i olika former av skuld, till sin orsak. Silverbägaren är skyldigt silvret för sitt material, bågarens allmänna form för sin form, ritualen för sin mening och silversmeden för framställningen, för att han frambringat bågaren ur de tre andra orsakerna, löst den ur dem. Omvänt är de fyra orsakerna ansvariga för bågaren på olika sätt.

Frambringandet löser det dolda och gör det synligt, närvarande. Avslöjar det. Och däri, menar Heidegger, ligger teknikens väsen, dess essens: tekniken avslöjar.

*

Det blir därmed svårt att läsa Heideggers essä utan att tänka på den personliga integriteten. Om det ligger i själva teknikens väsen att den avslöjar, frambringar saker ur det fördolda, ja, då är det ju inte svårt att förstå spelet mellan integriteten och tekniken. Och ur ett perspektiv är det lätt att applicera Heideggers nästan poetiska definition av tekniken som avslöjande på integriteten. Ny teknik blottlägger hela tiden nya mönster hos oss, skapar ny information och nya personuppgifter -avslöjar oss och ställer oss till förfogande.

Heidegger följer med oss i den analysen. Han menar att den moderna teknikens avslöjande sker på ett utmanade vis: det fordrar av naturen att den ställer energin i atomen till vårt förfogande, att vi ska kunna resa över kontinenterna och att vi ska kunna förvandla böcker till nollor och ettor. Den moderna tekniken ställer till förfogande, förvandlar naturen till resurs. Heidegger exemplifierar med en damm som gör en flod till en energireserv, men vi skulle lika gärna kunna exemplifiera med en GPS-teknik som förvandlar en människa till ett rörelsemönster som sedan kan användas för att bygga tjänster, system och andra, nya former av teknik. Den moderna tekniken ordnar varat på ett sådant sätt att det finns till hands, blir till resurs.

Kameran, telefonen, televisionen, datorn, internet — tekniken avslöjar naturen, människan och förvandlar allt till data. Data - de representationer av naturen som skapas i den moderna informationstekniken - är

kanske den ultimata heideggerska resursen: ständigt till förfogande, en sorts avslöjande i grunden. Men samtidigt: är det inte där Heideggers analys bryter samman, för data avslöjar väl inte i någon verklig bemärkelse? I den moderna informationstekniken förvandlar vi inte natur till resurs på något sätt som blottlägger naturen eller visar upp den naken, eller?

Informationsteknikens essens är kanske ett avslöjande som förvandlar naturen till representation och modell, men inte till en råvara - men det behövs inte heller. Heidegger lägger inte någon ontologisk hierarki i avslöjandet som jag läser honom; han menar inte att dammen som vatten som kan användas i en turbin är en mer sann version av vattnet på något sätt. Faktum är att vattnet som används i turbinen också någonstans representerats, idealiserats och generaliserats - det är litet det som ligger i att förvandlas till resurs, i att bli utmanad av tekniken: att bli förenklad.

Det är därför vi också är rädda för digitaliseringen - en rädsla som återkommer i populärkulturen. Tänk på *The Matrix* och föreställningen om livet som en simulation. I *The Matrix* har människan helt och hållet förvandlats till en heideggersk resurs: hon är ett batteri vars drömmar och hjärna driver en maskin som inte tjänar något till. I slutskedet avslöjande och frambringandet, när maskinen i sin helhet frambringats, finns inte längre utrymme för någon mening (kanske var det därför de två uppföljarna blev så hemska). När *Nine Inch Nails* sjunger om apokalypsen i sista spåret på skivan *Year Zero*, *Zero Sum*, så sjunger de om just denna rädsla: rädslan för att bara vara en representation av ettor och nollor - en avslöjad resurs

Shame on us, doomed from the start/
May God have mercy on our dirty little hearts/
Shame on us, for all we have ever done, /and all we ever were,/just zeros and ones.

Bara nollor och ettor - inget annat - och naturligtvis kan dessa nollor och ettor kan skördas av vem som helst, samlas in och mönstren i dem kan särskådas, granskas, kommersialiseras. Denna horror digitalis är en

konsekvens av närkontakten med den moderna informationstekniken, och dess utmanande, uppfordrande avslöjande av människan och den mänskliga tillvaron. Vi ramar in, för att återvända till Heidegger, och förvandlas till ett skelett av oss själva.

*

Ur ett perspektiv är Heidegger i sin text om tekniken inget annat än en ovanligt pessimistisk teknikdeterminist. Det går att avfärda hela hans analys med att den utgår från en sorts inneboende tendens, kraft och nästan vilja i tekniken som förvandlar hela teknosfären - summan av all teknik - till en sorts ondsint demon eller monster. Men det vore givetvis en förenkling på gränsen till fåneri. Det Heidegger skriver är att teknikens väsen, det att den är ett verktyg och ett mänskligt handlande, låser den till ett avslöjande och ett frambringande. Teknikens väsen följer nästan av vad det är att vara mänsklig.

Om detta stämmer har vi ett problem. Låt oss anta att det finns en spänning mellan tekniken och den som vilja dölja något, att tekniken verkligen är avslöjande. Kan vi då tänka oss en framtid med teknisk utveckling och bibehållen eller stark personlig integritet? Alternativet är ju att valet står mellan tekniken och integriteten. Att vi kan återfå den personliga integriteten, eller rädda vad som räddas kan, bara om vi återvänder till ett tidigare tekniskt stadium eller om vi kanske till och med helt ger upp tekniken.

Den intellektuella stigen leder till UNA-bombarens stuga och att sitta där och förbanna världen är ett slutspel som är både sorgligt och, visar det sig, farligt.

Men det är en intressant fråga - även om jag gärna medger att den är tillspetsad. Om du var tvungen att välja mellan de tekniska framstegen, en fortsatt teknisk utveckling och den personliga integriteten - vad skulle du välja då? Vi kan till och med göra frågan ännu svårare: antag att det inte går att stanna på en viss nivå. Det går inte att säga "hit, men inte längre", eftersom tekniken inte tappar fart, det ligger också i dess väsen att fortsätta att avslöja - det finns inga framtider i vilka tekniken

stagnerat, koagulerat och hittat en sorts jämvikt. De civilisationer som stannar upp i det tekniska framsteget förfaller och försvinner.

Om vi verkligen var tvungna att välja - teknik eller integritet - hur skulle vi välja då?

Ett sätt att besvara frågan är att gå tillbaka till Heidegger. Vad handlar egentligen valet om? Med Heidegger skulle vi kunna säga att valet handlar om vad vi blir när vi väljer. Vi blir resurser, avslöjade och ställda till förfogande med teknikens fortsatta framsteg - och är vi då fortfarande mänskliga? Finns det ett värde i den existensen som berättigar de fördelar som tekniken ger oss i det att den också förvandlar naturen till en resurs?

Bortse för ett ögonblick från möjligheten att människan och tekniken är låsta i en dödsdans där naturen - när den helt ställts till förfogande - kollapsar och dör. Denna miljödystopi ligger förstås också i korten i vår analys, men vi lämnar den därhän ett tag. Den fråga som jag vill närma mig är i stället om vi fortfarande är människor om vi ställts till förfogande som en serie ettor och nollor i ett nytta samhälle byggt på den digitala informationstekniken. Svaret förefaller enkelt, eller hur?

Att vara människa är att inte vara helt avslöjad.

I valet mellan tekniken och integriteten måste vi välja integriteten för att förbli mänskliga. Motsatsen - omfamnande av tekniken - förvandlar oss till något annat. I bästa fall en sorts Gaia som sedan ställer universum till förfogande genom en expansion genom den tysta rymden, i värsta fall till en sorts mekanisk myrstack där människor och maskiner samverkar utan syfte eller mening.

*

Relationen mellan integriteten och tekniken handlar ytterst kanske om relationen mellan människa och maskin, om vad det innebär att vara mänsklig och hur tekniken förändrar vår mänsklighet. Heideggers kraftfulla - och djupt konservativa, pessimistiska - analys leder oss till slutsatsen att vi inte kan förbli mänskliga när vi ställts till förfogande och förvandlats till en resurs baserad på nollor och ettor. Samtidigt

ställer oss den analys inför ett omöjligt val: det är hart när omöjligt att se någon framtid för den civilisation där inte bara enskilda lämnar in sin dator och sin mobiltelefon och ger sig av ut på landet, utan alla faktiskt gör det.

Det föds en möjlighet i dagens tekniska samhälle för en liten elit att bilda en ny aristokrati som vägrar att ställa sig till förfogande, men den kan bara existera om alla andra lydigt fogar in sig i teknikens avslöjande.

*

Heidegger kommer tillbaka till detta i slutet av sin essä. Han skriver om avslöjandet att det aldrig är ett öde som lockar, men han menar att i teknikens väsen finns också en möjlighet till frälsning. Det fanns en tid, konstaterar han, när inte bara frambringandet kallades techne, utan även konsten. Kanske är det alltså i konsten som vi kan finna motmedel mot det totala avslöjandet och kanske är det i en ständigt närvarande konst som vi kan hitta ett svar på den uppfordrande tekniken.

Slutsatsen svindlar: tekniken förvandlar oss till resurser om vi inte bekämpar den med konsten, döljer det avslöjade i nya avslöjanden i konsten och utnyttjar dubbelheten i det mänskliga skapandet. Nine Inch Nails igen:

Shame on us, doomed from the start/May God have mercy on our dirty little hearts/ Shame on us, for all we have ever done, /and all we ever were,/just zeros and ones.

Varför skulle ettor och nollor skämmas? Varför skulle de finna nåd inför Gud? Konsten vägrar att acceptera reduktionen och avslöjandet av det mänskliga och skänker oss åter ett försvar mot teknikens in-neboende vilja att ställa allt till förfogande. Det som ställs till förfogande kapas, och används på nytt på ett annat sätt. Meningen vrids ur maskinens grepp. även om vi är dömda på förhand.

Det verkligt intressanta är att vi därmed får ett nytt värdefullt perspektiv på den personliga integriteten: den blir en konstform.

*

Det finns mycket mer att säga om Heideggers syn på tekniken, och hur den relaterar till den personliga integriteten. Jag läste nyligen om en essä av Hans Jonas i vilken han konstaterar att den svåra utmaning som tekniken utgör blir kosmisk - han använder det ordet - i samma ögonblick som vi inser att tekniken avslöjar och ställer till förfogande inte bara information om oss, utan också den information som skapar oss: genetiken och biologin.

I diskussionen om den personliga integriteten blir det självklart att teknikens avslöjande rörelse förvandlas när det den avslöjar är inte bara att vi kan representeras som nollor och ettor, utan också att det mänskliga ytterst kan ställas till förfogande. Grunden för vad det innebär att vara en människa - den natur vi är - kan också ställas till förfogande för att förvandlas till en resurs. Människan blir, som vi kan konstatera, teknikens ultimata avslöjande.

Och plötsligt handlar det inte om att avslöja vad vi gör, utan vad vi är. Skillnaden är monumental. När vi talar om informationstekniken talar vi om ett avslöjande som gör att vi ställs till förfogande som subjekt, men biotekniken ställer oss till förfogande som biologiska objekt, resurser, att modifiera, utvinna värde ur.

Det ger i sig diskussionen om det oundvikliga i den tekniska utvecklingen en ny typ av aktualitet och angelägenhet.

*

Kanske är det så att diskussionen om integriteten inte kan skiljas från diskussionen om teknikens avslöjande av naturen som en resurs, dess konstanta drift att ställa allt till förfogande. Och kanske är det så att tanken på en kamp för den personliga integriteten i sig fokuserar på fel fråga: i stället för att fråga hur vi kan försvara den personliga integriteten borde vi kanske försöka fråga efter hur vi kan återupprätta det mystiska i en värld som ställts till förfogande.

Men vad betyder den frågan? Är det inte bara en sorts filosofiskt skit-snack? Jovars, det finns väl skäl att åtminstone fundera kring om vi inte

låter oss förtrollas av språket när vi läser Heideggers analys av tekniken. Det är inte svårt att inse att hans bruk av neologismer och hans närmast poetiska språkkänsla kan förvillan oss till att tro att vi vunnit insikt om något när vi helt enkelt ställt en mindre precis fråga. Men just här skjuter den tekniken bredvid målet, tycker jag.

Anledningen är enkel: diskussionen om den personliga integriteten har gått i stå. När vi talar om rätten till personlig integritet gör vi det på ett sätt som allt oftare tycks nostalgiskt: som om vi saknade en annan tid där vi faktiskt hade en privat sfär. Denna romantiska föreställning om den personliga integriteten är problematisk av flera skäl, men främst för att den inte leder till några konkreta åtgärder utom det tragiska upprorets: vi ställer oss på barrikaderna och beklagar utvecklingen. Med höjda röster repeterar vi ord och argument som vi inte tror på längre, och får en tillfredsställelse av att ha sagt det rätta, även om inget förändrats.

Se på de senaste trettio åren: skulle du säga att medborgare i världen i dag har mer eller mindre personlig integritet? Visst - det finns enskilda strider som integritetsintressen vunnit. Men överlag? Heidegger skulle förmodligen fnysa åt tanken: själv menade han att det inte finns något vi kan göra för att stoppa teknikens avslöjande - inga regeringsdirektiv, inga kommittéer och inga näringslivsorganisation kan stoppa teknikens rörelse, menade han - utan i stället behöver vi strategier för att återinföra det mystiska. Det är inte en slump att Heidegger citerar Hölderlin i sin essä om tekniken - och där en del kanske läser teknikdeterminism och pessimism, tror jag - med Hubert Dreyfus analys - att det är klokare att läsa en uppmaning att inte stirra sig blind på tekniken och fastna i dessa syn på världen.

Vad betyder då det? Jo, den som fastnar i en teknologisk analys av tekniken, en läsning som utgår från att avslöjandet har ett metafysiskt värde, kommer också att förlora sin mänsklighet. Om vi reducerar tekniken till en av många sätt att avslöja världen kommer vi att förstå att den inte kan medföra de extrema konsekvenser som vi skisserat.

Vad Heidegger faktiskt ser ut att säga här är att om vi tar tekniken på allvar och gör den till det förhärskande sätt på vilket vi förstår värde, mening, tillvaro och oss själva - då förlorar vi. Men om vi bibehåller vår tro på andra sätt att förstå världen så förblir vi fria.

Vad skulle det då betyda för den personliga integriteten? Den mest provocerande läsningen av Heidegger blir då denna: bara den som tar det som tekniken kan avslöja om oss på allvar riskerar att förlora sin personliga integritet. Det är berättelsen om människan blir berättelsen om människan som hon avslöjas av tekniken, och inget annat, som integriteten står hotad. Men om vi i stället struntar i tekniken, ser det som samlas in om oss, den övervakning som byggs upp runt om oss som blott en enkel - och otillräcklig - bild av oss alla, så blir vi fria.

Integriteten är bara hotad av tekniken om vi tror att den är det. Om vi ger tekniken en så stark ställning i samhället och förknippar den så mycket med sanningen att den blir det enda sättet att få tillgång till världen. Den enda glänta i vilken världen blir tillgänglig för oss.

*

Det går förstås att tänka sig ett samhälle precis som vårt helt utan en diskussion om den personliga integriteten. Ett samhälle där alla medborgare kan avlyssnas av staten, där företag samlar in personuppgifter och där vi kan kartlägga varandra utan att någon tycker att det är särskilt problematiskt. Det vi normalt tror skulle skilja ett sådant samhälle från vårt eget är att medborgarna där inte värderar sin personliga integritet särskilt högt. De är inte rädda om sin privata sfär, de förstår inte värdet av att kunna kräva att få bli lämnade i fred.

Men det finns ett annat alternativ, och det är att medborgarna i detta samhälle helt enkelt inte anser att det som någon kan tillgängliggöra om dem via tekniken är särskilt intressant eller viktigt. Att de bygger sin identitet på andra värden som inte kan reduceras till de data som tekniken avslöjar och ställer till förfogande. Dessa medborgare är inte naiva, de struntar inte i integriteten - de anser bara att det som kan uttryckas om dem i teknikens avslöjande är ointressant och representerar

inget av det som de verkligen är. Deras identitet är uppbyggd på ett annat sätt, och därmed är deras integritet tryggare än vår egen.

*

Med detta konstaterande blir det sätt på vilket ett samhälle bygger identitet, det sätt på vilket vi är till, centralt. Vi kanske aldrig kan undkomma teknikens avslöjande, men vi kan konstruera vår egen identitet på helt andra sätt än genom tekniken - kanske, för att följa Heidegger, genom konsten eller genom ett konstnärligt förhållningssätt.

Vår uppfattning om vilken personlig integritet vi har beror av vad vi värdesätter i vår identitet. Den som vill vara cynisk skulle kunna säga att vi förlorar vår integritet bara för att det vi värderar - att konsumera och kommunicera - kan blottläggas genom tekniken. Vi förlorar vår integritet för att vi byggt vår identitet på en skakig grund, på det moderna konsumtionssamhällets grund, med allt vad det innebär - den identiteten kan verkligen ställas helt till förfogande med den moderna tekniken.

Men vad är då alternativen? Heidegger själv menar att alternativen utgår från andra mänskliga värdegrunder: det kan vara att bruka jorden, vörda gudarna eller kanske söka sanningen i andra sammanhang, i poesi, konst, filosofi, litteratur eller musik.

Här finns en farlig slutsats: de enda som förlorar sin personliga integritet i informationssamhället är de som byggt sin identitet på intet. De människor som inte förmår konstruera en rik identitet fylld med vad det verkligen innebär att vara människa - diskussionen sjunker ned i en ganska osmaklig elitism.

*

Till sist, då: kan det här kanske vara förklaringen på vad vi skulle kunna kalla integritetsparadoxen: att alla säger sig bry sig om sin personliga integritet, men ingen tycks bry sig om att ändra ens enkla säkerhetsinställningar i sin webbläsare? Det vore en överraskande slutsats: tänk om vi lever i det samhälle som jag tecknade tidigare, ett där ingen tycker

att det som kan avslöjas om oss med teknikens hjälp egentligen kan säga något om oss och därför inte är särskilt intressant?

Det skulle vara en överraskning.

7. Anonymitet och integritet

"Anonymous pamphlets, leaflets, brochures and even books have played an important role in the progress of mankind. Persecuted groups and sects from time to time throughout history have been able to criticize the oppressive practices and laws either anonymously or not at all... It is plain that anonymity has sometimes been assumed for the most constructive purposes." - Justice Hugo Black

Vad är skillnaden mellan personlig integritet och anonymitet? Det är en tillsynes litet fånig fråga, och de flesta tycker nog att det finns så stora likheter mellan begreppen att det blir hårklyveri att leta skillnader mellan de olika begreppen. I själva verket är skillnaden enorm, och förmodligen också avgörande för hur den politiska diskussionen om integriteten utvecklas.

Det är lättast att se skillnaden om vi använder oss av en ganska smal definition av den personliga integriteten. Den definition jag tänker på används ofta i forskningen om personlig integritet, och handlar om relationen mellan individuella autonomi och personlig integritet.

Forskare som exempelvis Beate Rössler kallar den här typen för integritet för **beslutsintegritet** - den integritet som "etablerar ett manöverutrymme för socialt handlande som är nödvändigt för individuellt självbestämmande" (Rössler 2005 (2001), 80 min övers). Kärnsikten i just denna definition av personlig integritet är att integritetsbegreppet på djupet är kopplat till makten att ta kontroll över sitt eget liv.

Och det är här som den stora skillnaden finns mellan integritet och anonymitet. Den som är anonym har inte samma makt över sitt liv som den som har personlig integritet. Varför? Av det enkla skälet att vi inte litar på den som är anonym. Se exempelvis på de olika bloggsystem som helt enkelt döper anonyma kommentatorer till "anonymous cowards". Deras värdeomdöme är inte unikt, utan speglar något som är djupt rotat i vår kultur: kopplingen mellan anonymitet och feghet.

Den som väljer att förbli anonym gör det i anledning av en rädsla, eller hårdare, en feghet som vår tids värderingar rynkar på näsan åt. Det betyder att vi tillmäter anonymt skvaller och anonyma anklagelser mindre betydelse än om någon vågar stå för en kraftfull kritik, och det betyder ytterst att den som väljer att förbli anonym förblir i ett närmast maktlöst tillstånd.

Det är inte alls så vi föreställer oss den personliga integriteten. Det skulle låta rent märkligt att påstå att den som har en skyddad personlig integritet är maktlös. Tvärtom: maktlösheten uppstår i samband med kränkningen av den personliga integriteten, när vi blottas för alla andra.

Någonstans finns här alltså en intressant gränslinje mellan anonymiteten och integriteten. Längs en axel av makt och maktlöshet kan vi ordna i begreppen, och då inser vi att skyddet av den personliga integriteten inte är detsamma som att skydda anonymiteten.

*

Anonymitet har en dokumenterad och ganska omfattande destruktiv inverkan på sociala system. I och med att identiteten försvinner försvinner också ansvaret. När David Brin skrev sin provocativa bok om det transparenta samhället 1998 gjorde han det utifrån en (förmodligen medveten) sammanblandning av integritet och anonymitet. Han menade att vi måste välja mellan integritet (eller det amerikanska "privacy") och frihet. Med alltför mycket integritet följer den ansvarslöshet som följer av att vi inte kan identifiera den som handlar. Denna ansvarslöshet korroderar samhällen och förintar dem inifrån. Alltså står vi inför utmaningen att försöka bygga upp ett samhälle som är genomskinligt, där alla vet att de ständigt är bevakade.

Detta samhälle blir en sorts märklig spegelbild av Jeremy Benthams fängelse Panoptikon, byggt på den enkla principen att om fängelsecellerna konstruerades i en krets kring fångvaktaren så kunde denne ständigt se och övervaka fångarna. Benthams hopp var att detta skulle leda till att fångarna socialiserades in i ett sunt beteende, att de skulle

avstå från asociala handlingar om de visste att fångvaktarens blick ständigt vakade över dem.

Samma tanke finns i viss religiöst tänkande: inom zenbuddhismen sägs ibland att man skall föra sig, även i ett mörkt rum, som om man var i närvaron av en högt hedrad gäst. Den tidiga kristendomen talade om Guds öga som ser allt, och att det är rimligt att ordna sitt beteende efter insikten om att Skaparen ständigt vilar sin blick på oss.

Brin torgförde emellertid inte sina tankar utifrån en totalitär framtidsvision. Han menade i stället att det naturliga vore att vi turades om att sitta i vaktornet. Vi kan alla få vara fångvaktare, vi kan alla vara den religiösa auktoriteten. Om alla har access till all information om alla andra, ja, då är vi fria - också från anonymitetens frätande effekter på samhället.

Anonymitet och ansvar står i strikt kontrast till varandra. Det filosofiska och politiska svaret på den observationen har klassiskt sett handlat om att välja sida. Antingen menar vi att anonymitetens eget värde vida överstiger dess negativa effekter, eller så menar vi att ansvaret är grunden för varje social ordning.

När valet tecknas på detta sätt blir de politiska skiljelinjerna förutsägbara: individualistiska liberaler kommer att försvara anonymiteten. Kollektivistiska tänkare kommer att föredra ansvaret. Givetvis är verkligheten komplex, och de politiska svaren blir därmed att försöka balansera anonymitet mot ansvar i olika sammanhang, men det finns ett problem med den balansakten - den är baserad på en otillräcklig bild som utesluter de värden som finns i den personliga integriteten.

Den personliga integriteten, rätten att välja hur vi rör oss mellan anonymitet, pseduonymitet och identitet, är ett helt annat värde. När vi utformar politiska system och lagstiftning är det viktigt att bevara individens möjlighet att i största möjliga utsträckning själv fritt välja hur hon rör sig mellan dessa tre lägen - och det bör ske med stor förutsägbarhet.

Låt oss ta ett exempel som diskuterats mycket, den så kallade IPRED-lagen. I denna ges upphovsrättsinnehavare en rättighet att begära att abonnentuppgifter lämnas ut från en Internetleverantör, om det efter en domstolsprövning anses vara en rimlig och proportionerlig åtgärd.

Den som försvarar anonymiteten skulle fördöma en sådan lagstiftning i sin helhet, eftersom den medverkar till att under vissa förutsättningar häva individens anonymitet. Anonymitetens förespråkare och försvarare är alltså emot lagen i sin helhet.

Men den som försvarar den personliga integriteten skulle utforma sin kritik annorlunda, och i stället säga följande: lagen medför att vi får ett mycket osäkert rättsläge. Proportionalitetsprövningen är alldeles för otydlig och osäker. Lagstiftaren borde - för att klart specificera de villkor under vilken en medborgare kan förlora sin rätt att röra sig mellan anonymitet och identitet - klart dra en gräns vid vilken lagen kan tillämpas.

En sådan gräns skulle maximera individens frihet att välja att utsätta sig för risken att förlora sin anonymitet och därmed främja den personliga integritetens ställning i samhället. Det skulle bli klart under vilka förutsättningar som staten bemäktigat sig rätten att styra valet mellan de tre olika tillstånden.

*

Den personliga integriteten blir här rätten att välja att röra sig mellan anonymitet, pseudonymitet och identitet. Det handlar om en sorts självbestämmande som i grunden är oerhört viktigt för ett öppet samhälle. Kraven från ett politiskt perspektiv blir att den rätten skall utformas på ett så tydligt, förutsägbart och generöst sätt som möjligt.

Just det sista är intressant, och här finns en möjlig intressegemenskap mellan den personliga integritetens förespråkare och anonymitetens försvarare: det borde finnas lagförslag sådana att de inskränker inte bara rätten till anonymitet, utan också rätten till att välja mellan identitet, pseudonymitet och anonymitet på ett sådant sätt att de borde fördömas av båda parter.

Möjligen var den så kallade FRA-lagen ett exempel på just detta. De som försvarade en närmast absolut rätt till anonymitet kunde naturligtvis inte fördra en lagstiftning som undanröjde denna anonymitet på en infrastrukturnivå. Den som vill maximera medborgarens möjlighet att välja mellan identitet, anonymitet och pseudonymitet kunde knappast heller förlika sig med ett lagförslag som undanröjde detta val i så stor utsträckning som skedde i åtminstone de tidiga varianterna av lagförslaget.

*

Finns det någon verklig skillnad mellan att försvara anonymitet och att försvara medborgarens rätt att välja när han eller hon skiftar mellan identitet, pseudonymitet och anonymitet? Det blir ganska uppenbart om vi tänker ett steg längre. Den som försvarar den personliga integriteten är inte bara intresserad av våra möjligheter att anonymisera oss, utan *lika* intresserad av medborgarens rätt till en tydlig och väl identifierad identitet, eller en klar och bestående pseudonymitet. Att försvara den personliga integriteten blir ett mycket bredare och mer intressant uppdrag än att försvara medborgarnas anonymitet.

Och det finns dessutom fall där de två positionerna kommer i politisk konflikt. Antag att vi hade ett lagförslag som gjorde det obligatoriskt att anonymisera data hos inte bara internetleverantörer utan hos alla internets tjänstleverantörer, att omedelbart radera data och på detta sätt garantera användarnas anonymitet - ett sådant förslag skulle välkomnas av anonymitetens försvarare, men mötas med skepsis av den som försvarade den personliga integriteten. Möjligheterna att bygga pseudonymer eller till och med att etablera en identitet, få tjänster baserade på preferenser och intressen - ja, de skulle försvinna helt.

Antag vidare att en internetleverantör erbjöd ett abonnemang som var väsentligt billigare än andra abonnemang, men med förbehållet att om några förfrågningar från en begränsad krets - polis, rättighetsinnehavare eller andra - gjordes om abonnemanget så skulle information omedelbart lämnas ut - ja, då skulle den som försvarar rätten att välja mellan

anonymitet, identitet och pseudonymitet förmodligen ha mindre att invända än den som strikt försvarar anonymiteten som egenvärde.⁹

Ett tredje exempel är förekomsten av pseudonymer, och synen på dem. Den som förespråkar strikt anonymitet kan knappast vara bekväm med beständiga pseudonymer som kan övervakas, och där pseudonymen genom läckage eller andra åtgärder kan kopplas till en individ.

Eller låt oss analysera framväxten av anonymiseringstjänster som IPREDATOR.¹⁰ Den som förespråkar anonymitet hyllar givetvis dessa tjänster, men den som är för personlig integritet kan ställa sig mer tveksam: när det plötsligt blir nödvändigt att bygga särskilda tekniska tjänster för att garantera det val mellan identitet och anonymitet som borde vara en självklar rättighet så hotas den rättigheten. Antag att det inte var fildelning vi diskuterade, utan att riksdagen undanröjt meddelarskyddet och att IPREDATOR byggts, i första hand, för att se till att det fortfarande var möjligt att upprätthålla yttrandefriheten - inte skulle väl den som försvarade yttrandefriheten se detta som positivt? Att vi bygger om tekniken för att försvara oss mot juridiken?

Det finns säkert mängder med andra exempel på situationer där den som försvarar anonymiteten kan komma i konflikt med den som värnar den personliga integriteten som den definierats här.¹¹

I den svenska politiska debatten görs inte riktigt denna skillnad ännu. Det är fortfarande enkelt för den som är mot både anonymitet och personlig integritet att inrikta attacken endast mot anonymiteten. Skil-

9. Sådana abonnemang skulle kunna motiveras med att de rättsliga kostnader som är förenade med en prövning av utelämnande av abonnentdata bör kunna fördelas på ett rättvist sätt över kunderna: de som vill betala för ett internetabonnemang *och* rättsligt försvar för abonnentuppgifter i ett paket bör bära sina egna kostnader. I dag tvingas internetleverantörerna mer eller mindre att utmana alla förfrågningar för att garantera sin image, och behålla sina kunder.

10. Se <https://www.ipredator.se/beta/closed/> - men tjänstetypen är inte ny. Anonymizer har erbjudit samma tjänst i mer än tio år på www.anonymizer.com.

11. Är det en snäv definition? Ja, det är det - men jag ville försöka klargöra skillnaderna mellan just anonymitetens maktlöshet och den personliga integritetens autonomi som ofta glöms bort; skillnaderna syftar till att belysa att vi inte måste välja mellan anonymitet och ansvar, utan det verkliga valet är mer *komplex*.

jelinjen har inte tydliggjorts nog, och det gör att diskussionen riskerar att bli lidande och ensidig.

*

Anonymitetens relativa maktlöshet och närhet till fegheten skiljer sig uppenbart från det självbestämmande god personlig integritet leder till: den kontroll över den egna identitetsproduktionen som personlig integritet ger kan inte garanteras genom att garantera anonymiteten. I bästa fall blir försvaret för anonymiteten en delmängd i vad som krävs, i värsta fall blir anonymiteten ett hot mot den personliga integriteten.

Ett trivialt fall kanske kan fungera som ett sista exempel. Antag att du plötsligt berövades möjligheten att identifiera dig, att du tappade ditt pass, ditt ID-kort och alla andra möjligheter att styrka din identitet. Hur fri blir du då? Antag att du var förbjuden i lag att bära några identitetshandlingar, eller i alla fall att någonsin förete dem - hur skulle samhället se ut då? Hur skulle vi kunna bygga förtroende eller ens ha en rudimentär ekonomi?

Anonymiteten och integriteten erbjuder olika värden, och i den politiska diskussionen gör vi klokt i att försöka skilja mellan dem.

8. Integriteten och lögnen

Det är ganska väl känt att lögnen spelar en central roll i det mänskliga umgänget. Faktum är att det går att argumentera för att lögnen inte ens är en synd. Budordet som rör lögner handlar inte om ljugandet i sig, utan om att bära falskt vittnesmål mot sin nästa - alltså att ljuga på ett direkt skadligt sätt. Lögner är på många sätt ett smörjmedel i alla sociala kontexter och hur svårt det är att klara sig en enda dag utan att ljuda har illustrerats många gånger i populärkulturen.¹²

Det finns också ett nära samband mellan den personliga integriteten och lögnen. Lögnen är helt enkelt en integritetsfrämjande social taktik som står till buds för var och en av oss när vi inte vill blotta oss, inte minst på nätet. Det finns nog knappast någon internetanvändare som inte någon gång uppgivit felaktigt namn, en annan adress, felaktig ålder eller i övrigt givit falsk personlig information - och det är till och med en taktik som rekommenderas av vissa integritetsexperter.¹³

Men lögner är dubbelriktade. Lika gärna som en lögn kan dölja oss, kan den *verka* avslöja oss. Plötsligt anklagas vi för ett brott vi inte begått, någon påstår att vi missbrukar droger eller att vi slår någon i familjen. Vi står inför lögnens andra sida, den tycks beröva oss något och därmed kränka oss - men kränker den vår personliga integritet?

I någon mening känns det ju så, och om vi tillämpar Rösslers autonomidefinition så tycks det uppenbart att om en lögn vinner mark så förlorar vi självbestämmande och frihet. Men en lögn avslöjar inget om oss (för då vore den ju sann - och då vore frågan en annan). En lögn är ett

12. Tänk exempelvis på filmen *Liar, liar* med Jim Carrey - en modern version av alla de komedier, serietidningar och andra populärkulturella skildringar av hur svårt det är att låta bli att ljuga.

13. Se exempelvis Allen, A, *Lying to Protect Privacy* (<http://faculty.uml.edu/sgallagher/lying.htm>) och intervjun med Graham Cluley här: <http://www.techradar.com/news/internet/web/want-to-stay-secure-on-facebook-twitter-lie--602825>

medvetet falskt uttalande där den som står bakom det vet fuller väl att det som sägs inte är sant. Då har väl inte vår integritet kränkts?

Ur ett rättsligt perspektiv kan det diskuteras. Den lögnare som anklagas för att ha begått brott mot personuppgiftslagen och spritt personuppgifter i strid med lagen skulle egentligen kunna försvara sig med att lögnen visserligen är ett uttalande om en person, men det rör sig inte om personuppgifter. Personuppgifter definieras i lagen som "[a]ll slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet" - och en lögn kan ju inte i strikt mening hänföras till en fysisk person. Den handlar inte om oss, det är därför det är en lögn.

Här finns en märklig skrattpespegelbild av ett möjligt försvar för den som anklagas för förtal: i vissa rättsordningar är ju informationsspridning inte förtal om uppgiften faktiskt är sann.¹⁴ Här har vi ju då en analog situation: informationsspridning om en person är inte kränkning av den personliga integriteten om uppgifterna som sprids *inte* är sanna. På ett sätt tecknar den distinktionen gränsen mellan förtal och kränkning av integriteten på ett tydligt och klart sätt, men det finns något otillfredsställande i bilden av lögnaren som oskyldig till kränkning av den personliga integriteten.

I själva verket kränks ju vår integritet - vår helhet - av att någon angriper den med en lögn. Vår identitets helhet, dess förmåga att hålla samman och representera oss i sociala kontexter skadas av lögnaren. Och det är precis samma effekt som vi kan använda för att skydda oss med lögnen. Lögnen skapar en medveten osäkerhet om vilka vi är, den löser upp den personliga integriteten och i och med att vi blir otydliga i kanterna är det svårt att avslöja oss, bestämma oss till riktning och läge.

*

Olika teknologier och medier är olika lögnvänliga. Tester visar att människor är mycket bättre på att detektera lögn i text och radio än på

14. I den svenska är det mer komplicerat - det handlar mer om att den förtalande försökt framställa den förtalade som klandervärd i andras ögon, och sanningsförsvarets ställning är vanskligt.

TV exempelvis. E-postens asynkrona kommunikationsprotokoll öppnar för alla möjliga sorters lögner. Om vi till e-postens protokoll lägger den överallt förekommande filtreringen av spam finns alltid en ursäkt till hands: "ditt mejl måste ha fastnat i spamfiltret". Det är få internetanvändare som kan säga att de aldrig ljugit om e-post som de fått, men glömt.

Internet är ett extremt lögnvänligt medium, och det gäller på flera olika plan - det finns ju flera olika sorters lögner. Ta den lögnvariant som engelsmännen talar om när de säger "lying by omission" - att ljuda genom att utelämna viktiga fakta. Upprättandet av egna profiler på sociala nätverk är både medvetet och omedvetet exakt en övning i utelämnandets konst. Vi sorterar bort det vi inte vill, och det vi inte anser är viktigt, att säga.

Ofta är det fascinerande att jämföra olika profiler med varandra. Ta exempelvis LinkedIn och Facebook. Den förra nätverkstjänsten uppfattas nog som mer vuxen och mer seriös, den andra som mer av en lössläppt *after work*-miljö. När vi jämför profiler för de vi känner på båda nätverken framträder - åtminstone för mig (och detta är verkligen anekdotiskt) - tydliga skillnader. Allt från profilfoto till beskrivningar av vilka vi är växlar.

Är detta en sorts lögn? De flesta skulle nog inte säga det. Men det finns något i det, ett medvetet val att uttrycka vissa saker och undertrycka andra, som har ett släktskap med lögnen. Ett socialt spel som liknar lögnens, men utan onda avsikter. Men det är inte heller ett nödvändigt villkor för att vi skall kalla något för en lögn! En lögn behöver inte vara till för att skada någon. En lögn är ju endast, för att låna en definition i från Stanforduniversitetets filosofiska encyklopedi, "to make a false statement with the intention to deceive." Vi kan ju vilja förleda någon utan att för den skulle vilja skada den personen. Språket erkänner i alla fall det - vi talar om oskyldiga lögner, vita lögner och små lögner. Vi förstår intuitivt att lögner inte alltid är stora och inriktade på att skada andra.

Det rör sig förstås om ett spektrum från falskt vittnesmål mot annan till vita lögnen, men beteendeformen - att medvetet undertrycka eller falskeligen uttrycka något - är densamma.

*

Lögnen förtjänar att utforskas mer i detalj. Det är långt ifrån omöjligt att vi behöver utforma ny teknik som låter oss ljuga effektivare på nätet. På det sättet kan vi återerövra det lögnens privilegium som vi har offline och skydda vår identitet genom att sprida en skugga av lögnen runtom oss. Hur skulle sådan lögnförstärkande teknik se ut? Det är ingen enkel fråga. Det finns flera olika möjligheter.

Ett sätt vore att skapa flera olika profiler på de olika nätverken och se till att de som kommer upp i sökningar varierar. Ett annat sätt är att tillåta användare att själva utforma en profil som dyker upp även i sökmotorer och på nätet i stort. Automatifyllning av formulär med uppgifter som nästan är korrekta, eller helt felaktiga uppgifter är en annan variant.

Även storskaliga lögn teknologier är möjliga. Nietzsche observerade en gång att ett sätt att gömma sig är att tala mycket om sig själv. Den som kontrollerar sin egen identitetsproduktion och informationsspridning behöver inte vara orolig för att det finns en mängd information att tillgå. Så fort två motstridiga uppgifter dyker upp måste ju en tredje auktoritet till och då blir det genast svårare för den som vill kartlägga oss.

Faktum är att vi skulle kunna tala om en speciell sorts integritet, baserade på Nietzsches anmärkning. Denna **nietzscheanska integritet** skulle då vara den grad till vilken vi själva kontrollerar spridningen av information om oss själva. Det finns flera enkla sätt att mäta den på, men det enklaste är kanske att ta de första hundra träffarna på en sökmotor och räkna ut hur många av dem som du själv lagt upp på nätet eller publicerat på webben. För väldigt många unga närmar sig det talet

just hundra. Det i sin tur betyder att dessa unga talat så mycket om sig själva att de fullständigt lyckats dölja sig.¹⁵

*

Lögner gör genombrott också i skyddet av kommunikation på nätet. Kryptering är en teknik som tydligt annonserar att ett meddelande är hemligt. Endast det faktum att två noder i ett nätverk kommunicerar tillåter betydande trafikanalys, som det ibland kallas. Trafikanalys är en enkel övervakningsteknik som helt ignorerar innehållet i meddelanden eller telefonsamtal och i stället koncentrerar sig på trafikens noder och omfattning. Det kanske enklaste exemplet är analyserna av antalet pizzabilar på Pentagons parkering. Ju fler pizzabilar, desto fler pentagonanställda som arbetar över och därmed desto större risk för krig.¹⁶

För att undvika trafikanalys rör sig de som vill kommunicera i hemlighet från krypterade meddelande till en annan teknik, steganografien. Steganografien är vetenskapen om hur man gömmer information i annan information - det kan röra sig om enkla exempel som att man kodar om en text till något som ser ut som en annan text, eller att vi i en bild lägger in ett hemligt meddelande som endast framträder om bilden filtreras på ett visst sätt. De kanske mest kända exemplen på steganografi historiskt är den romerska budbärare vars huvud rakades rent och där ett meddelande sedan tatuades in för att sedan döljas av håret när det växte ut igen och det enkla knepet att skriva med citronsaft som sedan framträder över en ljuslåga. Med modern teknik är det enkelt att gömma ett meddelande i övertonerna av en musikfil eller varför inte i vad som ser ut att vara spam? Tjänsten Spammimic gör precis detta: förvandlar ett meddelande till vad som ser ut att vara spam, något som gör

15. Den här tanken närmar sig den "asociala pratsamhet" som identifierats av sociologen Johan Asplund. Den asociala pratsamheten närmast fjärrar den vi talar med från oss, avlägsnar honom eller henne ur vår privata sfär - genom att talet är så meningslöst, flödande och intetsägande.

16. Denna klassiska anekdot har inte helt motbevisats, men det finns tydliga tecken på att den är en klintbergare. När jag nämnde detta i en debatt med FRAs generaldirektör log han snett och replikerade snabbt (och till publikens förtjusning): "vi har en egen kafeteria".

att meddelandet kan skickas öppet - utan kryptering - eftersom detta tvingar den som vill avlyssna att också avlyssna all spamtrafik.¹⁷

Allt detta är teknik och praktik som rör sig i lögnens utkanter - det är inte uppenbara lögner, men det är inte heller helt sanningsenliga handlingar.

Det finns givetvis problem med en teknik som baserar sig på lögnförstärkning också. Ju mindre vi litar på information vi hittar på nätet, desto mindre blir värdet på informationen - men det problemet får nog antas vara ganska litet eftersom det finns en mängd olika möjligheter att autentisera information och informationskällor.

När vi studerar lögner märker vi också något annat som är viktigt när vi diskuterar integriteten. Långt ifrån alla lögner handlar om att *dölja* något. I många fall handlar det i stället om att vi inte har lust att berätta hur något förhåller sig. Strikt talat är det en lögn att svara "bra" när någon frågar hur vi mår om vi inte mår bra, men det är närmast trivialt att konstatera att huvudsyftet med att svara "bra" inte är att dölja sanningen, utan att vi inte har lust att inviga den andre i vad vi egentligen känner. Sanningen behöver inte vara sådan att vi skäms, den kan helt enkelt vara något som den andre *inte har att göra med*.

Just den distinktionen är viktig att hålla i åtanke när vi talar om personlig integritet - det rör sig om en glidande skala: lögnen kan dölja något, eller helt enkel neka någon tillgång till sanningen på grund av att denne någon inte upplevs ha något legitimt anspråk på att veta just det som han eller hon frågar. Ibland tjänar lögnen samma syfte som att säga "det tänker jag inte berätta". Skillnaden ligger endast i att vi inte tycker att det är nödvändigt att skriva den andre på näsan att han inte har att göra med hur vi mår.

Lögnen har många olika modaliteter och den fungerar som ett utmärkt instrument för att värna den personliga integriteten. Problemet med Internet är att det inte riktigt ännu lyckats komma dit hän att alla olika

17. Se <http://www.spammimic.com>

lögner kan användas. Det rimliga vore egentligen att det skulle vara mycket lättare att ljuga på nätet, och kanske borde vi till och med kunna hoppas på helt nya sorters lögner på nätet. Se exempelvis på vänförfrågningar på sociala nätverksplatser. Vore det inte fantastiskt om vi kunde svara ja på en vänförfrågning på ett sätt som inte visade motparten att vi bara delade med oss av en liten del av informationen om oss på nätverket? Där vi själva kunde svara "ja" men kvalificera detta med en mer nyanserad relationskala, från bekant till bästis.

Den som utformar system för att skydda den personliga integriteten kan lära sig mycket av att studera lögnens funktion i det sociala spelet.

9. Övervakningens balansakt

Snart ska datalagringsdirektivet införas i svensk rätt och ytterligare en integritetsdebatt är att vänta. Den svenska integritetsdebatten ekar redan långt bortom Sveriges gränser och lagstiftningsarbetet med den så kallade FRA-lagen och införandet av IPRED har diskuterats inte bara i svensk press, utan även om utomlands. Kanske borde vi därför inte vara förvånade över att läsa omdömen som:

European Examples of surveillance are also common, as the example of Sweden, the prototype of a modern surveillance society, illustrates. For reasons that are more fully developed below, Sweden is the model surveillance society in the Western World, because of its high degree of automation, the pervasiveness of Personal Identification Numbers (PINs) to facilitate record linkages and the extent of data transfers between the public and private sector. (Footnote utelämnad). Further, a complex legal structure, dominated by the principle of openness in its famous Freedom of Press Act, makes available to third parties a wide range of identifiable personal data that are normally kept confidential in other countries.

In Swedish society only a limited amount of space - physical, mental and behavioral is left for the individual in his or her relations with the government and with other persons. [...]

In practice, there is relatively little personal information that one can keep secret from the government or other individuals in Sweden. [...]

Sweden is not making social policy choices based on a careful balancing of conflicting values and goals, but is rushing headlong into cumulative technological applications without sufficient consideration of privacy interests.

Orden är David H Flahertys och de kommer från hans bok *Protecting Privacy in Surveillance Societies*. Men det kanske mest intressanta med dem är att de skrevs 1989 — för 20 år sedan.

Den som läser om Flaherty i dag slås av misstanken att FRA-debatten och IPRED-diskussionerna kanske inte är nya fenomen, utan i stället en del av den

svenska politiska strukturen. För tjugo år sedan handlade diskussionen om folk- och bostadsräkningen och projekt Metropolitan - det gigantiska sociologiska projekt som skapade ett longitudinellt register för att undersöka sociala förändringar i samhället.

Men då lämnas vi med en besvärlig fråga: varför är Sverige ett land där den personliga integriteten tillmäts så begränsad betydelse? Vad är det i den svenska politiska modellen, eller i det svenska samhället, som om och om igen leder oss i riktning mot övervakningssamhället i stället för mot en friare personlig sfär?

Flahertys förklaring andas politisk kritik. Han nämner socialdemokraternas syn på ekonomisk brottslighet och deras långa maktinnehav som bidragande orsaker till den utveckling Sverige genomgått. Folkhemmet och den sociala in- genjörskonsten kräver att individen reduceras till en hanterlig datamängd som kan fogas in i allt mer komplexa modeller och nya politiska projekt. Mot detta står liberala bråkstakar som Jan Freese i Flahertys historieskrivning.

Den förklaringen skorrar litet i ljuset av vad som hänt de senaste tjugo åren. Socialdemokratins hegemoni har naggats i kanten och vi har fått en ny borg- erlig regering som inte tycks ha drivit utvecklingen i en radikalt annorlunda utveckling. Visst, någon kunde kanske hävda att med den långt gångna kamp om mitten som politiken blivit kanske det politiska klimatet är konstant över tid, men det blir väl lättköpt.

Kerstin Anér, svensk riksdagskvinna vid den här tiden, lanserar i Flahertys bok en annan förklaring: hon menar att det beror på det starka förtroende i Sverige för staten och överheten. Anér skrev en fantastisk liten bok om informations- samhället, som hon kallade *Datamakt* som kom ut redan 1975. I den skriver hon om att mycket av tekniken används i akt och mening att hjälpa medborgarna, men:

I en mängd fall har medborgaren ingen möjlighet att själva bestämma om han vill lämna ifrån sig uppgifter eller inte. Om han söker plats, svarar han på de frågor som ställs (och somlinga av dem kan vara "projektiva", dvs. svaret avslöjar helt andra saker om den utfrågade än han själv är medveten om); söker han samhällshjälp av något slag är han också i en tvångssituation att svara. [...] Denna övervakning sker givetvis för

det mest i de bästa avsikter. Allmänheten kräver t.o.m. ofta att åtgärder ska vidtas så rättvist som möjligt [...] (s 212-213)

Vårt förtroende för staten vilar alltså på en övertygelse om att den kan se till att skipa rättvisa så effektivt som möjligt. Vi vill att övervakningen ska vara rättvis. Det kan vara en förklaring till att samtidigt som vi debatterade FRA och IPRED så gled Proposition 2007/08:160 *Utökat elektroniskt informationsutbyte* obemärkt genom riksdagen - utan yttranden eller motioner. I den möjliggörs den samkörning som Flaherty menade hela tiden var risken för det svenska övervakningssamhället (det var så vi kallade det då, att myndigheter hade ett utökat informationsutbyte, samkörning) - men det sker i rättvisans namn och för att stoppa bidragsfusk eller felaktiga utbetalningar som vi ibland så nervöst kallar det. Propositionen är entydig i sitt syfte:

I propositionen föreslås vissa lagändringar för att möjliggöra ett utökat elektroniskt informationsutbyte mellan myndigheter. Förslagen avser Migrationsverket, Försäkringskassan, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten (KFM), Statens pensionsverk (SPV), Centrala studiestödsnämnden (CSN), Arbetsförmedlingen, arbetslöshetskassorna och kommunernas socialnämnder.

Förslagen syftar till att minska de felaktiga utbetalningarna från välfärdssystemen, öka effektiviteten vid myndigheterna samt förbättra servicen i förhållande till enskilda.

En författningsreglerad uppgiftsskyldighet föreslås för Skatteverket gentemot SPV och socialnämnderna. Vidare föreslås en motsvarande uppgiftsskyldighet för CSN gentemot socialnämnderna, för Arbetsförmedlingen och arbetslöshetskassorna gentemot KFM och socialnämnderna, samt för Migrationsverket gentemot Försäkringskassan.

Det föreslås att informationsutbytet huvudsakligen ska ske genom s.k. direktåtkomst.

Utskottet hade inga synpunkter och beslut fattades enligt acklamation. Inga diskussioner, inga bloggstormar, inga upprörda ledarsidor, inga upprop eller pressade riksdagsmän. Beslutet fattades med acklamation.

Visst är det intressant? Förmodligen skulle man kunna argumentera för att mängden data om oss som medborgare som kommer att flöda i det system för utökat elektroniskt informationsutbyte som vi bygger här kommer att vara

mycket större än den mängd data som FRA kommer att få tillgång till efter de förändringar som nu skett i det lagförslaget.

Det ska inte missförstås som att jag vill relativisera FRA-förslagets problematiska inslag, emellertid. Det skall förstås som en kommentar om proposition 2007/08:160.

Det finns fler intressanta exempel på den här dissonansen i det allmänna rättsmedvetandet. Kameraövervakningen är ett exempel. Att Stockholms Lokaltrafik beviljats kameratillstånd i alla bussar och även på tågstationer ledde visserligen till några artiklar i dagspress, men inte mycket mer än så. Beslutet togs redan 2006 och är i dag i full gång. Även i vagnarna finns övervakning och år 2007 fick även fotbollsklubbar tillstånd för kamerövervakning för att förebygga bråk vid matcherna.

Intressant nog nekades år 2008 amerikanska ambassaden tillstånd att filma utanför sitt stängsel för att intrånget i den personliga integriteten bedömdes för stort för de som kunde tänkas vandra förbi där. Fundera på det. Om du åker buss dit kommer du att vara filmad hela vägen, men när du kliver av skulle det vara ett integritetsintrång om du filmades utanför vad som rimligen måste vara en av de mer hotade ambassaderna i Sverige. Det är intressant!

Låt oss hårdra: det verkar som om svenskar accepterar och välkomnar övervakningssamhället i de delar det motiveras med kamp mot vardagsbrottslighet och bidragsfusk, samtidigt som vi gör motstånd mot övervakning som motiveras med kamp mot organiserad brottslighet, terrorism, stora företagsintressen eller främmande makts önskningar.

Den svenska integritetsdebatten styrs av vem som övervakar oss. Är det en mystisk underrättelseorganisation, diffusa upphovsrättsintressen eller den amerikanska ambassaden så gör vi motstånd. Är det bussbolaget, försäkringskassan eller fotbollsklubben så tycker vi att det är helt okej. I det senare fallet handlar det ju bara om vår trygghet. Tänk på de underbara små klisterlapparna i tunnelbanan med en kamera och under den en text som lyder "för din trygghet!".

Men legitimerar verkligen tryggheten övervakning? Eller skapar vi ett samhälle som hela tiden tenderar mot mer övervakning också där vi inte vill se den? För att citera Anér igen:

[...] att ett i och för sig godtagbart samhällsändamål eftersträvas med metoder som är effektivare än någonsin förut - och just därför får bieffekter som kan bli mycket större än de resultat man velat nå från början. (s. 216).

Detta gäller särskilt när vi litar på övervakarna. Tänk bara på alla de data som samlas in under kameraövervakningen eller i kampen mot fusk. De kan missbrukas likaväl som de data som samlas in av FRA eller amerikanska ambassaden. När vi bygger vår analys av integriteten på frågan om vem som övervakar glömmer vi de många bieffekter och risker som uppstår i och med ansamlingen av data på en mängd olika punkter i den offentliga förvaltningen.

Tillbaka till Flaherty. Den bild han tecknar av ett Sverige som redan är ett fullfjädrat övervakningssamhälle ställer oss inför frågan hur det kan komma sig att inget förändrats på tjugo år. Flahertys egen politiska kritik måste vi nog förkasta för att i stället lyssna mer till Anér som istället pekar på förtroendets roll i övervakningsdebatterna. Hennes egen bok - som kom ut för 34 år sedan - blottlägger källan till problemet: att det svenska samhället är byggt på ett rättvisepatos och en längtan efter trygghet som nödvändiggör detta förtroende för övervakarna - men bara om de lovar just trygghet.

Men det betyder att förklaringen till varför integritetsdebatten inte förändrats på tjugo år, och varför vi fortfarande lever i världens mest transparenta samhälle, är att vi litar allt mer på våra övervakare och välkomnar dem för vår trygghets skull.

I Sverige är panoptikon ett kollektiv där vi hjälps åt att snickra på bygget tillsammans med de vi litar på.

*

Det är - kanske någon tycker - lättköpt kritik. Låt oss i stället försöka ställa den svårare frågan: hur balanserar vi säkerhet och integritet på ett sätt som ger oss en övervakning som känns rimlig?

Det absolut första vi måste göra är att får ett ögonblick lämna frågan om personlig integritet och i stället fråga vilken *säkerhet* det är vi talar om. Ofta i denna diskussion blir frågan vad personlig integritet är, och vilken skada vi faktiskt lider om vi övervakas, men låt oss nu börja i den andra änden. Vilken säkerhet är det som vi stärker med övervakningen?